

סדר ברכת המזון

עם פירוש דובר שלום
וליקונים

מאת

הרה"ג מוהר"ר יצחק אליהו לאנדו זצ"ל
המ"מ דק"ק ווילנא

מח"ס בירורי המדות ומיצוי המדות על המכילתא, פתשגן הדת עה"ת,
כפלים לתושיה על נ"ך, לשמוע בלמודים על אגדות הש"ס, דובר שלום
על סדר התפילה, מענה אליהו על תנא דבי אליהו, מקרא סופרים ועיטור
סופרים על מס' סופרים, דרך חיים ואורחות חיים עמ"ס דרך ארץ זוטא,
דרושים לכל חפציהם, דובר שלום ואחרית שלום על הגדש"פ, ועוד.

יוצא לאור

בעריכה חדשה ומפוארת
בתוספת מראי מקומות ותולדות
לקראת יום הנישואין של

יוסף ושירה סאוויצקי

ימי התשלומין דחג שבועות תש"פ לפ"ק

הקדמה

אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, ביום חתונתי וביום שמחת לבי, שזיכני להכנס בקשרי שידוכין עם בת זוגתי מרת **שרה** תחי' בת מו"ח הרב ר' **יעקב הלפערין** שליט"א.

רבי אלעזר פתח ואמר, **הכל תלוי במזל ואפילו ס"ת בהיכל** [זוהר פרשת נשא].

בין כתבי העזבון של אאזמו"ר הגאון ר' **מרדכי סאוויצקי** זצ"ל נמצא פינקס ישן עם פירוש קדמון עה"ת ספר דברים ולא היה ידוע מפי מי יצאו. וב"ה בעזרת השי"ת יגעתי ומצאתי שהנהו מכתב ידו של הגאון המ"מ דק"ק ווילנא מורנו הרב רבי יצחק אליהו לאנדו צוקללה"ה.

ברוך המקום אשר מסר עולמו לשומרים [ע"ז מ' ע"ב], זכור אותו האיש לטוב מר משה ליב סעדווין ז"ל ליליד פאנוביץ' שמסר את הכת"י לאאזמו"ר הגר"מ סאוויצקי זצ"ל.

הכת"י הנהו פירושו של הגריא"ל זצ"ל עה"ת "פתשגן הדת" שנדפס בוויילנא שנת תרכ"ד לפ"ק, חיבור נפלא על התורה "ליישר מסלות המקרא לבל יעבטון אורחותם בכפילת המאמרים ולהסיר מהם מעקשי הזרות מהזמנים והגופים", בהקדמתו יוצא בחריפות נגד אותם המפרשים עה"ת ש"שמו להם רובם ככולם ליסוד מוסד דדרך המקרא להכפיל המליצה בכונה אחת ודברים אחדים, וכל ילדי בית הספר ינהרו אחריהם, וקסם על שפתם שאין להבין במקרא רק מאמר אחד ממאמרים הכפולים וכו'" ולזאת הדפיס את ביאורו על התורה לבאר כפילות המאמרים בתוה"ק "ואם המר ימיר הכתוב הגופים או הזמנים והי' הוא ותמורתו קודש לכוונה נאותה".

אחרי שנפל לגורלי לפענח מפי מי החיבור יצא, נתקשרתי בנימי נפשי לפירושו הנפלאים בתורה נביאים וכתובים, ובמיוחד בחיבורו "דובר שלום" המקיף כל עניני התפילה בעומק ובהגיון. נתחשקתי בתשוקה עזה

להפיץ מעינותיו חוצה שיהנו רבים מזיו אור תורתו, ולתכלית זה ולדוגמא קטנה בחרתי להתחיל בסדר ברכת המזון. וכידועים דברי החינוך במצוה ת"ל "כך מקובל אני מרבתי ישמרם אל, שכל הזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו". ולזה פירושי העמוקים יסייעו לכל אחד להתבונן ולכוון בברכת המזון שהברכה הראשונה - ברכת הזן, נתקן מילה במילה מפי משה רבינו ע"ה כמבואר בבית אלקים [שער היסודות פרק ס"א].

ובצאתנו מן הקודש נסיים את דברינו בתפילת המחבר בסיום הקדמתו לכפלים לתושיה על תרי עשר: "ואני תפלה לאל השמים, כאשר עד כה נתנני בחיים, ושפעת טובו הריק עלי מלוא חפנים, ויחנני דעת ותבונה, לבאר ספרי קודש על נכונה, כן עד שיבה וזקנה, יחנני עצה ותושיה למנה, לבאר כל ספרי קודש בדרך האמת והאמונה, חיים חן וחסד יחנני, לבלות ימי חיי אנכי ובני, נכדי וניני, על פלגי התורה והיראה והצלחה, ונס יגון ואנחה, ובימינו תושע יהודה וישראל, ובא לציון גואל."

יום א' לסדר נשא ח' סיון יום הטבוח תש"פ לפ"ק

כ"ד המלקט

יוסף בלאאמו"ר הרב חנוך הענך יהודה ליב יהושע העשל שליט"א
סאוויצקי

רבי יצחק אליהו לנדא - המגיד מוילנא (תקס"א - תרל"ז)

בין גדולי ווילנא נודע שמו של הגאון המופלא, שנודע בדורו בכשרונותיו ובתכונותיו המזהירות, הלא הוא "המגיד מוילנא" - אשר זכה לתורה וגדולה במקום אחד, וגם בנבכי החכמה והמדע נודע שמו לתהילה - הוא ניהו הגאון המופלא רבי **יצחק אליהו בן הרב איש נודע בשערים**, מדור דורים, מאפרתי העיר ונדיבמו, שמואל בקוראי שמו הרב המפורסם לתהילה מו"ה **שמואל לנדא** ז"ל, בהרב ר' **חיים** (ר' שבת'ילס), בהרב ר' **חיים**.

הגאון ר' יצחק אליהו זצ"ל נולד בעיר ווילנא בשנת תקס"א, לאמו מרת רעכיל בת הגאון ר' חיים הלוי² לאנדא מבראד. מוריו ורבותיו היו הרה"ג ר' שלמה יורבארגער³,

1 מיקירי נכבדי עיר ווילנא. חכם גדול בתורה - והקדיש ימיו לתלמודה, מופלא במעשי הצדקה, ונפש יקרה ונדיבה ומידותיו תרומיות, כמתואר על מצבתו: להודיע לבני אדם דרכיו, נצר פיו לשונו, דרך גאה וגאון לא ידע, אלה קצות דרכיו. היו לו שלשה בנים מפורסמים: הרב המופלא ר' יעקב יעקל ז"ל, הרב הגדול מוהר"ר יצחק אליהו מדובנא, והרב המאור הגדול מוהר"ר אליעזר לאנדא מהוראדנא בעל "דמשק אליעזר". וימת שמואל ביום י"ט אלול תקע"ח.

2 אבד"ק פאדקאמין, (שני בשני עם הגאון ה"נודע ביהודה"), חתום על היתר הגט מקליווה בס' "אור הישר" (אמשטרדם, תקכ"ו), נפטר בזמן אחד עם הגר"א, ובעל "חיי אדם" בהספדו על הגר"א מזכירו בזה"ל: "הנה שמענו שבר גדול ששבר ה' בק"ק בראד הרב מו' חיים דוב דפאטקאמעניא, ת"ח זקן ומופלג וצדיק".

3 הרב המובהק החריף מוהר"ר שלמה בהרב מוהר"ר אריה לייב מיורבארג, מגדולי מרביצי התורה דק"ק ווילנא, ורב מובהק של כמה גדולי חכמי ווילנא. השאיר אחריו בכת"י חבור על מסכת שבת, עירובין, וביצה - נקרא בשם באר שבע. ובסופו קונטרס חדושים על הרמב"ם נקרא בשם אבני שוהם. נפטר זקן ומלא ימים, יום כ"ח אדר תקפ"א.

לשמע וְלֹאן שְׁמַעְתָּ שָׁמַע הַטּוֹב תוֹרַת מִי כְּקֹדֶשׁ וְנִכְבָּד נִמְכַּחַד יָד לְקֹדֶשׁ מִהֵרָא כְּטוֹד
הַרְבֵּה הַתְּהִלָּה הַחֲשׁוֹרֶס הַחֲרִיף וְכִי אֲחֵר הַבְּהִיר
מִוֹהֵר **נִיחָן** בִּי מוֹ' לְפִדְתָּ עַל יִשְׂרָאֵל הַדְּרוֹת
מִקֵּץ דִּבְכָּל רַעֲסֵי יִשְׂרָאֵל וְכִתְּבָה כְּאֵר נֹא
הַחֶסֶד לִלְאֹן הִ' מִתְּחִילֵי יְדִידֵי הַרְבֵּה הַחֲרִיף מִוֵּה'
יִצְחָק לִטְרָא כִּי מִקְהִלְיוֹט לְבִיךָ מִי אֲנֹתָ וְהַרְבֵּי'
הַחֲשׁוֹרֶס מִי כְּגֵלִים מִחִימִי אֲחֵר מִשְׁטֵט נִקְיָה הֵל' ל'
וְהַרְבֵּה הֵל' אֲחֵר וְאִיִּתִּי תַּחְתָּא יְדִידֵה שֶׁל כְּטוֹד
הַרְבֵּה הַתְּהִלָּה מִהֵרָא הֵל' ל' לִדְרו כְּאֵר הַתְּהִלָּה נִכְבָּדִי
וְשִׁמְתִּי עֵינֵי פִי וְהִלְחֵצִי מִלֵּא דִבְרֵי הִ' וְ
הִלְכֵה נִחְרָה קֹלֶה אֵל הַשְּׁמֵרָה רָחֵם לְקֹדֶשׁוֹ נִדְרָשׁ
וְלִמְשַׁבֵּד כִּיֹּן לִחְשֹׁלֵי מִדְרָא כֹל כִּי הִי מִלֵּי מַעֲלִיּוֹתָא
יִסְגֹּ וְיִשְׁבֹּ לְחֶסֶד יִדֵּם הַסֵּם לִהְיוֹן וְלִהְיוֹת וְהִי
הַלְחֵם נִדְרָשׁ וְיִסְקֹ נִשְׁמִיטֻסְרֵם וְחִלֵּלֵה לְהִשְׁבֹּ
נִבְטֹל מִקֵּץ וְפִידִן עֲשֵׂהֵם שֵׁטִים כְּרָחֵם לִחֵם לְחִינֵק
לִי שִׁקָּא וְכִיִּם שֶׁלֵּל לְהַסְטִידוֹ וְלִהְיוֹת חֵן וְלִחְשֹׁק
חֵן וְמוֹחֵס תַּלְחֵם לְרוֹכֵה עַד מִן שְׁמִיּוֹ יִקֵּם פִּרְקָא
נִשְׁסֵם הַחֲשׁוֹרֶס כִּיֹּם יִסֵּם הִ' יִשְׁאֵל אֲלֹל הַקֵּץ כִּיִּם לִשְׁקֵם
כִּיִּר **אֲבִרָם אֲבִלִי** בְּלִחֵא הַרְבֵּה מִוֹהֵר
אֲבִרָם שְׁלֵמָה וְלִהְיוֹת מִנֵּה פִּקֵּץ וְיִלְחֵא יִשְׂרָאֵל

הסכמת הגאון ר' אבלי זצ"ל
על ספר "עצי לבונה"

ור' אלי' סמארגאנער⁴. בהיותו
בן טו"ב שנה לשמע שמו הטוב
לקחהו לחתן הגביר האדיר ר'
צדוק מארשאלקאוויץ⁵ ב"ר
דוד ב"ר משה פרנס מדובנא
לבתו - ריצא פראדיל. בעזרת
חותנו שם אל המסחור פניו,
וההצלחה עמדה לו לאסוף הון
ועושר, וכרבות עשרו כן הרבה
להיטיב עם כל אדם בכל לבבו
ובכל מאודו.

ועוד בימי נעוריו נודע לחכם
וחרף כנראה מהסכמת ר'
אבלי, מיום ה' י"א אלול תקצ"ד,
על ס' "עצי לבונה" לה"ר ניסן
מו"צ בק"ק דובנא: "ועתה כאשר

בא החכם לכאן ה"ה מחותני ידידי הרב החרף מוה' יצחק לנדא
נ"י מקהלתינו לבקר בתי אבות והרבני' המפורסמי' כגלים מסוימי'

4 הרב הגאון ר' אליהו הלוי אלץ-גוט (סמארגאנער), בהרב ר' הלל הלוי דיין דווילנא. נולד בוויילנא ז"ך אדר תקמ"ג. למד אצל ת"ח מופלגים, אחד מהם היה הרב הגדול ר' שמואל אוטיאנער. מתלמידיו של ר' אליהו סמארגאנער: הר"ר אליעזר לנדא, בעל "דמשק אליעזר" - אחי ר' יצחק אליהו, והר"ר יצחק ליב ראבינאביץ. בימי עלומיו נמנה לדיין בסמארגאן, ובהיותו בן ארבעים שנה נתמנה לדיין בעיר ווילנא. כיהן כדומ"ץ בוויילנא לתשעה ושלושים שנה. חיבר ספר "יד אליהו" על משניות סדר נשים ונזיקין. הסכמה ממנו על ש"ס דפוס ווילנא בשנת תקצ"ה. ימי שני חייו היו שבעים ותשע שנים ותשעה חדשים וימת ביום ז"ך כסלו תרכ"ג.

5 משפחת מרשאלקאוויטש היתה ממשפחות הנכבדות בעיר דובנא, בני המשפחה הזאת היו תמיד מהמצינים בתוך ראשי ונגידי עיר דובנא, ומהם השתלשלו הרבה משפחות ידועות לשם בעירם כמו פרנס, ראפאלאוויטש, ועוד. הראשון מבני המשפחה הזאת אשר זכרו נמצא על בית הקברות של עיר דובנא, הוא ר' אברהם ב"ר זאב וואלף, אשר היה חתן הגאון הט"ז - שנשא את בתו מאשתו השניה, ונפטר ד' אלול תנ"ט. הגביר ר' צדוק הגדיל לעשות צדקה וחסד בעירו, והשאיר אחריו ממון הרבה משמרת לצדקה, ועל שמו נקרא בית המדרש אשר בנו והתפללו בו בני משפחתו - בית המדרש מרשאלקאוויטש - ובפי ההמון נקרא "הקלויז של בר"ץ" - בני ר' צדוק.

אשר מושבו בק"ק הנ"ל". גם בעל "תפארת ישראל" מביא את קושיתו במשניות שלו במס' סוטה פ"ז⁶ "והקשה לי הרב מוה' יצחק אליהו מדובנא נ"י וכו'".

מנעוריו, כאמור, נודע כחריף ובקי עצום, הן במילי דשמיא והן במילי דעלמא. לאחר נישואיו, בשנת י"ז לימי חייו, קבע את דובנא לעיר מגוריו. ברבות השנים, חבר לחותנו בעסקי מסחרו בדובנא, והפך לעשיר גדול. יחד עם עסקיו המסועפים, אחז בעטו תמידין כסדרן, והעשיר את עולם התורה בחיבוריו הרבים. וכל זאת, מלבד היותו מטובי וגדולי עסקני היהדות הנאמנה, והיה "דורש טוב לעמו", כאשר הצטיין בטוב טעמו, והיה יודע תמיד לכלכל דבריו במשפט. באותה עת, נהג לשאת מדברותיו, ודרשותיו קנו את לב שומעיהם. בשבתות ובמועדים דבר בבתי התפלה דרושי תורה ומוסר והיה מהעוסקים בצרכי הכלל באמונה וידע להשיב דבר לשואליו בחכמת פיו ועבור זה בחרוהו קהילות וואלין לחבר הועד לעניני דת העברים, העומד על יד המיניסטרים מעניני הפנים. ועיין בספר דברי חיים - לר' חיים בנו של הגאון ר' בצלאל הכהן מווילנא - שמביא דרוש לפ' זכור ששמע "מפיו של הגאון מו"ה יצחק אליהו לנדא זצ"ל אשר היה מ"מ בפ"ק ווילנא".

6 פ"ז משנה ה' - בועז אות ב', וז"ל. הקשה לי הרב מוה' יצחק אליהו מדובנא נ"י **שבתורה כתוב שאמרו ברכות וקללות אחר שבנו המזבח**. ובמשנתנו קאמר שאמרו ברכות וקללות ואח"כ בנו המזבח. ולפע"ד נ' דבל"ז קשה בניין המזבח מה לו ענין בפרקן, דלא בעי אשמעינן רק דברכות וקללות נאמרו בלה"ק, וע"כ רק אנב גררא נקט לה, דאף על גב דברכות וקללות רק בלה"ק נאמרו אפ"ה הכתב שעל האבנים שאח"כ היו בע' לשון. מיהו לא איירי רק בהכתב שכתבו על האבנים אחר שהוקמו בגלגל, שהיה אחר אמירת ברכות וקללות, והא דקאמר תנא הביאו את האבנים, ר"ל אבנים שעשו מהן מזבח קודם אמירת ברכות וקללות, סתרו המזבח והביאו אבניו לגלגל ובנוהו שם בתמונת המזבח כמו שהיה בעיבל וכתבו התורה בע' לשון, ומה דקאמר תו ונטלו האבנים וכו' פירושו דרישא הוא.

בעיר ווילנא

בשנת תרכ"ו בבואו אל עיר ווילנא למכור את ספרו על התהלים "כפלים לתושיה", כבדוהו חכמי העיר לדרוש בבהכ"נ הגדול עוד בחיי המ"מ דווילנא ר' זלמן זאב ב"ר יחזקאל פייבל, ודרושו נשא חן בלב כל שומעיו. ואחרי מות המ"מ דווילנא הנ"ל בשנת תרכ"ח, קראוהו נכבדי העיר למלאות את מקום המנוח. ויבוא לוויילנא ודרש באיזה שבתות, ויקח את לבב כל מפלגות בני אדם, ויתנו לו בפ' שמות שנה זו כתב המגידות. וישב אל ביתו להביא לוויילנא את אשתו ואת ספריו, אך סיבות שונות עמדו לו על דרכו זה, גם אשתו מתה בדובנא בשנת תרכ"ח, וכה נתאחר מלבוא לוויילנא עד חצי אלול תרכ"ח. דרושו הראשון היה בחג חנוכת בית מדרש על שם הגאון רבינו אליהו, אשר נבנה מחדש ברוב פאר והדר בערב יום כ"ג אלול, ואז הפיק רצון מכל גדולי העיר אשר היו שמה.

דבורו עם כל אדם היה בנחת רוח, משמח את המקום, משמח את הבריות, ולא נשא פנים לכל איש נגד האמת. ביתו היה בית ועד לחכמים ולנדיבים וטוב ומטיב מאין כמוהו. בכבודו ובעצמו קיבץ נדבות לעשות גדר יפה וחזק סביב בית עולם הישן אשר היה פרוץ מרובה על העומד כנודע. עוד תיקן צדקה בעד החיילים היהודים להאכילם מאכלים כשרים. הסכמותיו נדפסו על ספרים רבים, כמו"כ מופיעה חתימתו על האזהרה שנתפרסמה ב'הלבנון' (ניסן תרל"ה) נגד ה'סדרי טהרות' של הגה"ק מראדזין שחששו לגדור גדר שלא לפגוע בכבוד תכונת הש"ס לעשות כמתכונתם. (עיין הג"מ בצלאל 58).

עוסק בצרכי ציבור

היה גם חכם מדיני בעניני הכלל, ובשאל עצה ממנו, מענהו היה בטוב טעם ודעת ובחכמה ובמישרים. בשנת תרכ"ב דרשה הממשלה לבחור רבנים מלומדים מערי המדינה, ולשלחם לעיר המלוכה פטרסבורג למען שאל את פיהם על דבר איזו שאלות נחוצות ולבקש תשובתם. ונברר אז ר' יצחק אליהו מקהלת וואהלינן, וביחד

עם יתר הרבנים בא שמה בראשית השנה הזאת. וישבו הנבחרים שם כחמשה ירחים ועמדו בסוד הועד על יד השרים היושבים ראשונה במלכות. ובכל השאלות אשר שאלו מהם היה מענה ר"י אליהו בחריצות ובשכל רב ובאמונת לבב. והרשי"פ סיפר, כי רוב נחת רוו ממנו אספת הרבנים משיחותיו וממליצותיו. מהתקופה ההיא נותרה אגרת מעניינת שכתב להרה"ק רבי יצחק מנעשכיז ז"ע ובה מתנצל לפניו מה שלא בא לקבל פניו בהיותו טרוד ונחפז לצאת לדרך בהשתדלות לטובת אחב"י - אם כי היה מקור מוצאו ועיר מושבו בין מתנגדי החסידות, הוקיר והחשיב את הה"ק הנ"ל. וז"ל מכתבו:

בעזה"י יום ג' כ"ה חשוון תרכ"ב דובנא.

לגאון העדה חכם תעודה, בוצינא קדישא חסידא ופרישא, חמדת תבל, עמו עוז ותושיה, לו תהלה דומיה, מו"ה **יצחק** נ"י הראב"ד דקאוולא והגליל.

ענותו תרבני לבל יהיו דברי למעמסה לכבודו, כי דבר בעתו מה טוב ולא על עצמי באתי הפעם, אך על הכלל כולו יחוננם האל.

כאשר בחמלת ה' על עמו הטה לב הקיר"ה לצוות על בית ראבינסקי קאמיטעט בעיר מלוכה פייטרסבורג לטובת כלל אחב"י, ועל פי ציווי הממשלה בשם המאניסטר נקראת גם אני לשים לדרך ע"מ פ"ב עמהם, להיותו נבחר מכלל עדת ישורון מהגובערניס המסתופפות בצל ממשלת הווא"ג דקיוב, מהנכון היה טרם נסעי מזה להתראות עם כבודם לדעת תכונת מצב אחינו אשר בסביבותם, ולקבל מהם ברכת פיהם להצלחת הדרך ברצות ד', אך אין הזמן מספיק כי מוכרח אנכי לבוא על יום הנועד אשר קרב לבוא, לכן הנני שולח במכוון את מוכ"ז המופ' מ' מאיר פעסיש ממחנינו, להתוודע מהם איזה ענינים פרטים הנחוצים אל הענין, לזאת אל יאחרו אותו אך למהר לשולחו בתשובתם, ישימו בטובם זכרון נסיעתו בפקידה טובה עת עת להיות שלום על ישראל, כלבבם ולבב המיחל להתכבד במכתב תשובתם כיאות וחפץ טובם.

כ"ד יצחק אלי' לנדא

אמר הכותב,⁷ כל המכתב היה כתב ידו הרוממה, הוא בעהמ"ח ספר **ברורי המידות ומיצוי המידות על המכילתא** ועוד חבורים יקרים, והיה אצל מרן זצוקלה"ה בנעסכאיז אח"כ, והיה נדפס אז רק חלק ראשון מסידורו **דובר שלום** וחלקים האחרונים היו אז עמו עוד בכתב ידו והראם לי, ומחמת ששם משפחתו כשם משפחתי הדלה והצעירה נתן לי במתנה סידורו הנדפס, אמר אולי יש לנו שייכות משפחה. והוא היה מילידי המתנגדים ומגדולי יקירי חשוביהם, והיה אח"כ מגיד בוויילנא, ובית חמיו היו הבני בר"צ בדובנא כולם מתנגדים יקרים וחשובים, ועתה אחינו בני ישראל לכו חזו איך הוא מכבד במכתבו הנ"ל את מרן זצוקלה"ה, והאמת יורה דרכו כי כחסידי כמתנגד, כל אוהב האמת יאהב את החסיד ואת המתנגד, ובלבד שילכו בדרך ישרה, הלא באלה וגם באלה נמצאים אנשים כשרים וגאונים וצדיקים ובעלי מדרגה, וכן להיפוך ח"ו, כולנו בני איש אחד נחנו עדת יעקב, והן בעוון עדיין מרקדת בנו השנאת חנם לאשמת העם, אשר גם גאוני עולם נלכדו בזה בשגגה, על ידי מחרחרי ריב גירי השטן, שנתלבש בלשון רמיה לשון מדברת גדולות שפת חלקות המתקבלת, מימי הראשונים משה רבינו ע"ה ודוד המלך ע"ה, ובכל דור ודור, וגדולה מזה שמעתי שהשטן גופו שמר שפתי אנשים שנים רבות מלהוציא שקר מפיהם, וכל זה בכדי שיאמינו להם בימים הבאים, כאשר הסית אותם להביא מחלוקת בישראל על ידי אשר רגלו על לשונם, והיו סבורים שכוונתם לשמים.

(ספר זכרון טוב, מכתב ל"ג)

פרי עטו

גדלו בתנ"ך, תלמוד ומדרשים, השיאו את לבבו לפעמים לדרוש לפני רבים וימצא חן באזני כל שומעיו, וספרי המגיד מדובנא ומשליו הרבים אשר שמעם בהיותו שמה בבית חותנו, היו לו ליסודות חזקים לבנות עליהם דרושיו חבורים ובאוריו אשר הוציאם מעט מעט לאור.

7 ר' יצחק לאנדא מנעשכז.

כאמור, זכה ללשון לימודים, והיה סופר פורה. מחיבוריו: "אחרית לשלום" - על הגדה של פסח. "בירורי המידות" - על המכילתא. "דובר שלום" - על סדר התפלה. "דרושים לכל חפציהם" - דרשות. "דרך חיים" - על מסכת דרך ארץ זוטא. "כפלים לתושיה" ו"מטע לשם" - על תרי עשר ותהלים. "לשמוע בלימודים" - על אגדות הש"ס. "מענה אליהו" - על תנא דבי אליהו. "מקרא סופרים" ו"עיטור סופרים" - על מסכת סופרים. "פתשגן הדת" - על התורה וחמש מגילות. "פתשגן" ו"חדשים גם ישנים" - על ספר משלי. "קול שאון" - הספד על אשת השר מווילנא. "רמת שמואל" - הספד על הרש"ש. "שמלה חדשה" - על הפיוטים. וחיבורים נוספים שנותרו בכתב יד.

ב"פתח דבר" לספר לשמוע בלמודים, הוא מעלה על נס את חיבוריו ואת מטרת יצירותיו: "נודע תהלוכות ביאורי אשר הכינותי בעזר הצור, על תנ"ך, וסדר התפלה, ותנא דבי אליהו, והמכילתא, ומסכת סופרים, ומסכת דרך ארץ. לא הלכתי בגדולות לבנות בצורות בשמי הפלפול ומגדול הפורח בחריפות, גם לא מטה רגלי להסתפק בביאורי המלות לבדנה מבלי שימת לב לשינויי הגופים להלביש לגבר שמלת

אשה, וכלי גבר לאשה, ולשינוי עתים וחלופי הזמנים, ולשום מרבית העם כאיש אחד וכאלה, אך תמכתי אשורי במיצוע הדרכים, לבל יעדר בהמאמר כפילת הדברים, ולבל יחסר בו המזג די צרכו ליישר מעקשי השינויים במובן פשטי מושכלי, לבל יהיו לשמצה לעדת הנרגנים". וראה שם המשך דבריו הנעימים, כאשר מבאר לאשורו ביופי וצחות הלשון את מטרת החיבור דגן על אגדות חכמינו ז"ל.

וראשית פרי תנובתו היה ספרו מענה אליהו [נדפס בוויילנא בשנת "ערב שיח" לפ"ק (ת"ר) ו"מענה אליהו אך טובה ונעים יצמיח" לפ"ק] ביאור רחב וגדול לבאר את דברי הס' "תנא דבי אליהו", ונלוה אליו "שיח יצחק" לבאר בדרך משל דברים שאינם נחוצים לצורך הענין, ובדרך אגב מבאר גם גן כמה פסוקים בתנ"ך ומאמרי חז"ל בתלמוד, ילקוט, ומדרשים. ובהקדמתו כותב: "משפט באורי בניתי על מוסדי וסודי הלשון ושמות נרדפים אשר דליתי מחכמי קדם קדמוני". ובא שם גם בדברי שיר בחרוזים אשר אויל ומשכיל יתוכחו יחד, ועוד בשיר "אל מחברתי". בחרוז השלישי כותב: "אנכי יצאתי ראשונה ואחרי מהרה יבוא ברנה "ברורי המדות" ו"מיצוי המדות" באורי המכילתא הנמו יפה אף נעים מדבריו, שמה תחזינה עיניך נכבדות, לאיש אשר אלה לו הנני פרי עטהו, הוא יקראני בכורי, אף אני אב אכנהו". ואח"ז מפתח למצוא דברי חפץ ב"שיח יצחק" ובסוף המפתח לוח הבדל שמות הנרדפים. ועל צד האחרון בא גם בשיר בחרוזים וראשי השורות "יצחק אליהו לנדא בן רבי שמואל ז"ל", ובסוף העמוד בא בתפלה בעד נשמת אביו וחותרו, ומברך לאמו וכו' ולחמותו הגבירה ולרעייתו הנגידה וכו'.

אחריו בשנת ה' "דר"ת" הדפיס בוויילנא את ספרו השני ברורי המדות לבאר דברי ה"מכילתא" ונלוה אליו באור בשם: "מיצוי המדות", להבין מליצת המקרא ודברי חז"ל בתלמוד ומדרשים, ועוד שם "איפת צדק" הגהות על המכילתא מגאון אחד ומיחסים אותו להגר"א. (הרב ר' אברהם גייגר מברלין מהלל את באורו זה), חוברו יחד ע"י וכו' ובשבתו בדובנא הכינו וגם חקרו, וראשית מלאכתו בשנת "לבבי ירחש אך טוב" לפ"ק (ת"ר), ותשלם המלאכה, בשנת "כל בני אדם בצל כנפיך יחסיון" לפ"ק. בסופו לפ' שמות וארא פירוש הנמצא בכתובים לר' אברהם ב"ר דוד הלחמי, ובדף האחרון מברך להוריו כנ"ל, וגם מוסיף את שם חתנו השנון ומופלג מליץ וסופר מפאר מו' מרדכי צבי הירש בהרב ר' יעקב ר' ליבליס, ואת בתו מרים ובנם היניק מו' שמואל נ"י.

ספרו השלישי הוא פתשגן, באור המלות והוראותיהן לס' משלי ונלוה לו עוד באור בשם "חדשים וגם ישנים" הכתוב בפנים שונות (ק"ב, תרי"ח).

ספרו הרביעי דובר שלום ביאור על סדר תפלה מכל השנה (ווארשא בשנת "לא יערכנהו כל זהב וכסף" לפ"ק, תרכ"ג). בסוף המבוא כותב סבת השם "דבר שלום" הוא ר"ת דברי בן ר' שמואל לנדא מווילנא, או דברי בן רעכיל, בשנת "לשלום דובר" לפ"ק.

ספרו החמישי מקרא סופרים על מס' סופרים, לבאר פשוטי המאמרים, וחדושים בשם "עטור סופרים" לבאר איזה דברים עם הגהות הגר"א. בשבתו בדובנא הכינו וחקרו, בשנת "אך טוב לישראל" גמרו והדפיסו בסובאלק בשנת "כח מעשיו הגיד לעמו" לפ"ק (תרכ"ב).

אחריהם הוציא לאור את באורו בשם **כפלים לתושיה**:

א) על תרי עשר, והוא הששי לספריו (היו מוכנים אתו עוד בשנת ת"ר, כנראה מהקדמתו לס' "מענה אליהו"), להסיר כפילת המאמרים, "משל ומליצה" להשכיל המאמרים במשלי הדברים, "מפורש" מבאר מלות התרגום יונתן וכוונתו, "דברי חכמים" לחקור דברי חז"ל בתלמוד ומדרשים. לפני כל נביא בא בפתח דבר לדבר עד דבר ענין הנביא נבואתו ומדותיו, חייו ומותו, זמנו ומקומו, והוא כעין המבוא לבן-זאב. ובמפתח השער כותב: "אם המצא תמצא בדברי

מאמרים שונים, אשר כבר קדמוני מחברים מלפנים, אל אישימוני כי בשאט נפש הכחדתי שם האומר למען הזכיר את שמי עליו, חלילה לי מזה, כי חנני אלהים די באר ענינים חדשים לאלפים ולרבבות יהי שם ה' מבורך." על ס' "יואל" לבדו, נדפס בזיטאמיר

בשנת תרכ"ה ("יהי כזית הלבנון הודה" לפ"ק), ועל כל תרי עשר נדפסו בוילנא בשנת תר"ל.

ב) על תהלים, ונלוה אליו עוד באורים בשם "מטע לשם" ראשי תיבות מפסוקי תהלים על שם ע"ב לדעת המקובלים, (ומפני שלא נחה דעתם של חכמי דורנו מזה הבאור, על כן החליף את השם "מטע לשם" בשם "מפורש"), "משל ומליצה" להבין באורי הפסוקים ע"ד משל, ורובם המה מתובלים במשלי המ"מ מדובנא, נדפסו בווארשא בשנת "הבינו משל ומליצה" לפ"ק (תרכ"ו).

בעמדו על משמרתו בק"ק ווילנא חבר וגם הדפיס את אשר היה אתו בכתובים ספרים אלה: **פתשגן הדת** ספרו השביעי שם כולל על כל חמשה חומשי תורה (ווילנא, תרל"ב ג' ד' ה'), וכן בשם זה על חמש מגילות נדפסו בשנת תר"ל, ועל קהלת עוד שני באורים בשמות "עטרת שמואל" ו"אהל רחל" ע"ש אבותיו. והגאון בעל הכתב והקבלה מביא ממנו באורים איזה פעמים.

ספרו השמיני אחרית שלום על הגדה ש"פ והיא תשלום לספר "דובר שלום" הנ"ל (ווילנא, תרל"א) ביחד עם באורים אחרים ובאור "לחם עני" מהרב המקובל ר' נפתלי הערץ מעיר ריטאווע (בעהמ"ח ס' "מי כויר" וס' "אילה שלוחה" פי' על התורה אשר עודו בכתובים).

את ספרו התשיעי דרך חיים על מס' "דרך ארץ זוטא", מבאר פשטי הדברים, ו"אורחות חיים" על הנ"ל לבאר ענינים זרים במקראי

קדש ומדרשי חכמים, למען יחדיו יהיו תמים, עם הגהות "הגר"א" זצ"ל (ווילנא, "אך שלום וברכה" לפ"ק תרל"ב), בשבתו בדובנא הכינו וחקרו, ובשנת "ודרך שלום" לפ"ק (תר"ו) החלו וגמרו. ושם בהקדמה כותב: "בחסד אל הנני עד כה להדפיס "שמונה חבורים", ולא הגדתי ולא השמעתי לשום "אדם את אשר עמדי". ועוד כותב שם כי קרא שמות באוריו הנ"ל על שם אבות אבותיו הרבנים: ר' חיים ב"ר חיים, ר' מן ז"ל מווילנא (ומ"כ בארה"ק), והג"מ חיים לנדא בהרה"ג ר' אברהם מבראד אבי אמו. גם מתאונן על המדפיס מסובאלק אשר לקח ממנו חבורים שונים להדפיסם, (א) באור על תהלים, (ב) על שמואל, (ג) מטע לשם על התורה, (ד) על מסכת דרך ארץ זוטא, (ה) על מסכת כלה, ולא הדפיס אחת מהמה. וכל הכ"י הנל נשקעו בידו באמרו כי איזה מהם נאבדו, והנותר בצענזוריץ בווארשא, והוכרחתי להכין מחדש באור על תהלים (נדפס בווארשא), ובאור על שמואל הכינותי, ומס' ד"א זוטא זה, ולא אדע אם הראשון נוח מהשני או האחרון הוכשר יותר. וגם באורי על יהושע שופטים נאבד ממני בדרך, ובעזרת ה' הכינותים מחדש". שם בדף ז' כותב: "ב"רמת שמואל", וב"אהל רחל" בארנו.

לשמוע בלמודים, להבין דברי אגדות במליצות נחמדות, באורים יפים ונעימים, בדעת חכמים, חוברו יחדיו בשנת "הואל לשמוע בהלימודים" ונדפס בוילנא, בשנת "במשרים יאהבוק" (תרל"ו).

שמלה חדשה על פיוטי המחזור (נדפסו במחזורים דפוס ווילנא).

דרושים לכל חפציהם, דרשות שונות (ווילנא, תרל"א) וח"ב ד' דרושים (ווילנא, תרל"ז).

קול שאון מעיר ווילנא על אשת השר "פאטאפאוו", אשר מתה בחל-רע, בת חמשים ואחת שנה, אור ליום ג' (3 אוגוסט 1871) כ"ח מנחם אב תרל"א, והספידה בבהכ"נ הג', ביום ד' ער"ח אלול. נדפס בוילנא "הואיל ועשה צדקה" לפ"ק, תרל"ב. (נעתק לשפת רוסיא ע"י המעתיק ר"ש קאצינעלינבויגין מווילנא) ובעבורו נחל כבוד רב (המגיד שנה ט"ו נ' 34).

רמת שמואל אבל כבד ומספד מר "בקול שאון מווילנא" לפ"ק, על מות הגאון ר' שמואל שטראשון זצ"ל, מכל שני הספדים. בראש הספר קינה בדרך פיוט, מאה וארבעים וארבע מילות בודדות מתחילות באות השין (על שם שמואל שטראשון) בשנת "אריד בשיחי ואהימה" לפ"ק. הקינה לקוחה מקונטרס "מגיד משנה" להרב מו"ה מרדכי וייסמאן חיות, שנה ראשונה מגליון ראשון (לעמבערג, תרל"ב). ועוד שם העתק דברים ממה שהספידו את הרש"ש בהמגיד (שנה ט"ז נו' 16), ובהלבנון (שנה ח' נו' ל"א ל"ב), ובהכרמל החדשי (שנה א' חוברת ז'). גם העלו את זכרונות אבות המנוח ואבות אשתו ויחוסם. ושם גם קינה בחרוזים מר' אליעזר צווייפל. נלקטו ביחד ע"י הר"ר א"צ ק"ב ונדפסו בהוצאת הגרמ"ש (איידקוהנען, תרל"ג).

ויגוע יצחק ויעל אליהו בסערה השמים

חלה בעש"ק ט"ו כסליו ויצו לפני מותו בכתב את בנו יחידו הרב ר' שמואל לנדא שלא לכתוב על מצבתו שבחים ותארים, ונח נפשיה דרבי יצחק אליהו, זקן ושבע מעש, בן שבעים ושש שנים לימי חייו, "ביום ד' הוא כף לחודש כסליו" לפ"ק. (תרל"ז). וז"ל מצבתו:

"לאזכר עולם יהיה צדיק" לפ"ק

רצונו של אדם זה הוא כבודו כן צוה לי אבי מורי הרב הג' שלשן היוחסין מאד נעלה שלא לכתוב על מצבת קברו שום שבח ותאר רק "פ"נ מו' **יצחק אליהו לנדא** ז"ל **המגיד מווילנא**, בעהמ"ח ספרים שונים, בהרב המפורסם לשבח מו' **שמואל** בהר"ר **חיים שבתיל"ס** זצ"ל". ויאסף אל עמיו בן ע"ו שנה "ביום ד' הוא כף לחודש כסלו" בשנת תרל"א.

ת. נ. צ. ב. ה.

ונשאר אחריו בכתובים דרושים לכל שבתות השנה למועדים לרגלים ולימים הנוראים וגם הספדים. ביאור חדש על סדר תפלה בשם "אחרית לשלום" וחיבור יפה אף נעים על אגדות עין יעקב. הוא הניח אחריו אוצר ספרים יקרים ועתיקים בכל מקצועות שבתורה וחכמת ישראל ועל הרוב מהם היו הערותיו בכתב ידו, כתיבה יפה ונקה.

וכשנה וחצי אחריו בקיץ תרל"ח בהסכמת רוב נכבדי עיר ווילנא נבחר למגיד ומו"ץ, הרב הג' מו' יהושע העללער במו' אהרן. בעהמח"ס דברי יהושע וחוסן ישועות. [עיין עליו ב"עיר ווילנא" עמוד 98].

מקורות לתולדות:

עיר ווילנא - הרב הלל נח מגיד

קריה נאמנה - הרב שמואל יוסף פין⁸

כנסת ישראל - הרב שמואל יוסף פין

יין ישן בקנקן חדש, תולדות

דובנא רבתי - הרב חיים זאב מרגליות

8. חכם מופלא, ומשכיל. שמעתי עליו שאמר על עצמו שהיה מתפלל מנחה שש פעמים בכל יום, שלא יאמרו עליו שאינו מתפלל מפאת היותו משכיל, היה מתפלל מנחה בכל ביהכנ"ס בוילנא.

ברכת המזון

לחול: על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו, בזכרנו את ציון. על ערבים בתוכה, תלינו כנרותינו. כי שם שאִלֵּנו שובינו דברי שיר ותולֵּינו שמחה, שירו לָנו משיר ציון. איך נשיר את שיר יי, על אדמת נָכַר. אם אֲשַׁחֵךְ יְרוּשָׁלַיִם, תִּשְׁכַּח יְמִינִי. תִּדְבֹּק לְשׁוֹנִי לֶחֶמִי אִם לֹא אֲזַכְּרֶכִי, אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחֶתִי. זָכַר יי לִבִּי אָדָם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַיִם, הַאֲמָרִים עָרוּ עַד הַיּוֹם בָּה. בַּת בָּבֶל הִשְׁדֹּדְהָ, אֲשֶׁרִי שִׁישָׁלֶם לָךְ אֶת גְּמוּלָךְ שְׂגֻמָּתָ לָנוּ. אֲשֶׁרִי שִׁיאֲחֹז וְנִפְּץ אֶת עַלְלֶיךָ אֶל הַסֶּלַע.

לשבת ויום טוב: שִׁיר הַמַּעֲלֹת, בְּשׁוֹב יי אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן, הֵינּוּ בְּחַלְמִים. אֲזַיְמָלָא שְׁחוֹךְ פִּינוּ וְלִשְׁוֹנֵנו רֶנָּה, אֲזַיְמָרְוּ בְּגוֹזִים, הִגְדִּיל יי לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי הַגְּדִיל יי לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, הֵינּוּ שְׂמֵחִים. שׁוֹבָה יי אֶת שְׁבִיתֵנוּ, כַּאֲפִיקִים בְּנֹגֵב. הִזְרַעִים בְּדַמְעָה, בְּרֶנָּה יִקְצְרוּ. הָלֹךְ יֵלֶךְ וּבָכָה נִשְׂא מִשֶּׁךְ הָרָע, בֹּא יְבֹא בְּרֶנָּה נִשְׂא אֲלֻמָּתֵינוּ.

תְּהִלָּתָ יי יִדְבֹּר פִּי, וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֶׁם קִדְּשׁוּ לְעוֹלָם וָעֶד. וְאֶנְחֵנוּ נִבְרָךְ יְה, מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם, הַלְלוּהָ. הוֹדוּ לֵיי כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ. מִי יִמְלֹל גְּבוּרוֹת יי, יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ.

הִנְנִי מוֹכֵן וּמִזְמֵן לָקִים מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל בְּרַכַּת הַמִּזְוֹן, שְׁנֵאָמַר: וְאֶכְלֶתָּ וְשִׂבַּעְתָּ, וּבְרַכַּתָּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.

המזמן: רְבוּתִי נִבְרָךְ.

המסובין: יְהִי שֵׁם יי מְבָרֵךְ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.

המזמן: יְהִי שֵׁם יי מְבָרֵךְ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. בְּרִשּׁוֹת מֶרֶץ וְרִבְּוֹן וְרְבוּתִי, נִבְרָךְ

(אֱלֹהֵינוּ) שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹו.

המסובין: בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹו וּבִטְוֹבוֹ חַיֵּינוּ.

המזמון: בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹו וּבִטְוֹבוֹ חַיֵּינוּ.

זִמּוֹן בִּסְעוּדַת (נְשׂוּאִין שֶׁל) שִׁבְעַת יְמֵי מִשְׁתֵּה*

המזמון נוטל כוס של יין בידו ואומר: רַבּוֹתֵי, נִבְרָךְ.

המסובים עונים: יְהִי שֵׁם יי מְבָרָךְ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

והמזמון חוזר: יְהִי שֵׁם יי מְבָרָךְ מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

דְּוִי הָסֵר וְגַם חָרוֹן, וְאֵז אֱלֹם בְּשִׁיר יִירוֹן.

נִחְנוּ בְּמַעְגְלֵי צִדֵּק, שְׁעָה בְּרַכַּת [בְּנֵי יִשְׁרוּן] בְּנֵי אֶהְרֹן.

בְּרִשּׁוֹת מְרִנָּה וְרַבָּנִי. נִבְרָךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִשְׁמַחָה בְּמַעֲוֹנוֹ וְשֶׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹו.

המסובים עונים: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִשְׁמַחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹו וּבִטְוֹבוֹ חַיֵּינוּ.

והמזמון חוזר: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִשְׁמַחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלֹו וּבִטְוֹבוֹ חַיֵּינוּ.

ומברכים ברכת המזון ואחריה שבע ברכות על כוס שניה של יין.

* זִמּוֹן לִסְעוּדַת בְּרִית מִילָה נִמְצָא בַּעֲמוּד 40.

דְּוִי הָסֵר וְגַם חָרוֹן, וְאֵז אֱלֹם בְּשִׁיר יִירוֹן. נִחְנוּ בְּמַעְגְלֵי צִדֵּק, שְׁעָה בְּרַכַּת בְּנֵי יִשְׁרוּן. אִיתָא בְּסוּטָה [מ"ח ע"א] מִשְׁבַּטְלָה סְנֵהדְרִין בְּטָלָה שִׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתָּאוֹת. זֶהוּ דְּוִי הָסֵר וְגַם חָרוֹן כְּשִׁיסֵּיר הַדְּוִי וְהַחָרוֹן. אֵז יִירוֹן לְשׁוֹן אֱלֹם בְּשִׁיר שִׁיְהִיה מוֹתֵר לְשִׁיר בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה. אֵךְ לַע"ע שֶׁהַשִּׁיר אֲסוּר נִחְנוּ בְּמַעְגְלֵי צִדֵּק וְקָבַל בְּרַכַּת יִשְׁרוּן מֵהַמְּבָרְכִים עַל הַכּוֹס. וְכוֹלָל עוֹד ע"ד שֵׁן [מִשְׁלִי כ"ה, כ'] כְּחוֹמוֹץ עַל נֶתֶר וְשִׁיר בְּשִׁירִים עַל לֵב רַע, זֶהוּ כֹּאשֶׁר יוֹסֵר הַדְּוִי וְהַחָרוֹן. וְנִהִי בִּלְבָב טוֹב אֵז אֱלֹם בְּשִׁיר יִירוֹן. וְכָל דְּוִי וְחָרוֹן. דְּוִי הֵינּוּ גּוֹף הַמִּכָּה וְהַצָּרָה. וְחָרוֹן הֵינּוּ כַּעֲסוֹ שֶׁל הַקָּב"ה. כְּשִׁיסוּרוֹ שְׁתֵּי אֵלֶּה אֵז נִשִּׁיר.

ברוך הוא וברוך שמו.

**ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, הן את העולם כלו
בטובו בהן בחסד וברחמים, הוא נותן לחם לכל בשר כי
לעולם חסדו. ובטובו הגדול (עמנו) תמיד לא חסר לנו,
ואל יחסר לנו מזון לעולם ועד. בעבור שמו הגדול, כי
הוא אל זן ומפרנס לכל ומטיב לכל, ומכין מזון לכל
בריותיו אשר ברא. (כאמור פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון)
ברוך אתה יי הן את הכל.**

**מובא בספרים דזהב מרמז על ברכת המזון. ברכת הין. ברכת הארץ. ברכת ב'ונה
ירושלים: (פתשגן הדת תרומה כ"ה, כ"ג).**

הן את העולם כולו. לא במחיר מעשיהם רק בטובו. ומדרך הנותן מתנת חנם שאין נותן
בעין יפה והוא זן בטובו. ונותן לחם לכל בשר בהן ובחסד וברחמים בסבר פנים יפות. כי
לעולם חסדו והחסד גורם ליתן בסבר פ"י. ויתכן זן היינו מזון הנפש. ונותן לחם לכ"ב
הוא מזון הגוף:

הוא נותן לחם לכל בשר וכו' בכל עת ובכל שעה. משה תיקן ברכת הן יהושע תיקן ברכת
הארץ. על פי זה מדויק נוסח הברכות דבברכה ראשונה אומרים נותן לחם לכל בשר וכו'
ואל יחסר לנו מזון. מוזכר לחם ומזון. ובברכה שניה אומרים ועל אכילת מזון וכו' בכל עת
ובכל שעה. לא הוזכר לחם. ומוזכר בכל שעה. לפי דברכה ראשונה תיקן משה על אכילת
המן שנ' בו הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. והמן לא ה' בכל שעות היום. דכאשר חם
השמש נמס. לכן אמרין בו נותן לחם לכל בשר. אך ידע מרע"ה דכאשר יבוא לארץ לא
ירד להם לחם המן רק יצטרכו להכין להם מזון טבעי. לכן אמר ואל יחסר לנו מזון לעולם
ועד. וברכה שניה תיקן יהושע בבואם לארץ ואז לא היה לחם משמים. רק מזון טבעי
ואותו מזון הטבעי היה מצוי להם בכל שעות היום. לכן לא הזכיר לחם רק מזון ואמר בכל
שעה. (לשמוע בלמודים ברכות מ"ח ע"ב).

ובטובו הגדול וכו'. כבר בארנו שתואר גדול אצל הבו"ת מורה על השפעת הנהגת טובו
בעולם. זהו ובטובו של תוארו הגדול על כה לא חסר לנו מאומה. כן גם בעתיד אל יחסר
לנו מזון בעבור שמו הגדול המורה על השפעת טובו:

**כי הוא אל זן במאכל. ומפרנס בצרכי לבוש וכסות (כדאיתא במס' ב"ב [קל"ט ע"א]).
ומטיב לכל בשאר הצרכים. ומכין מזון לכל בריותיו.** קודם שהם צריכים להם שיהא מוכן
להם לעת צרכם כמאחז"ל [בראשית רבה ח' ה'] שהכין צרכי מזונותיו של אדם ואח"כ
בראו:

**נֹדָה קָד, יִי אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לָאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמֵדָה
טוֹבָה וְרַחֲבָה, וְעַל שֶׁהוֹצַאתָנוּ, יִי אֱלֹהֵינוּ, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים, וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרָנוּ,
וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלַּמְדָתָנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָנוּ, וְעַל חַיִּים**

ארץ חמדה טובה ורחבה. הצלחת הזמן מוגדר בשלשה. טוב יפה ומועיל. זהו ארץ חמדה מסוג היופי הנחמד למראה. טובה מסוג הטוב. לרחבה מסוג המועיל ע"ד שני [בראשית כ", כ"ב] הרחיב ה' לנו ופרינו. מתן אדם ירחיב לו:

ועל שהוצאתנו ה' אלהינו מאמ"צ וכו'. העיר הגאון יעב"ץ על סדר הדברים שהרי במצרים מלו, א"כ קדמה ברית המילה ליצ"מ. ואם הכונה על הפרעה שהיתה בימי יהושע. א"כ קדמה ברית התורה למילה, וכאן חשב תחלה יצ"מ, ואח"כ מילה ואח"כ תורה. יעו"ש מ"ש בזה. והנראה דברכה זו מסודרת על סדר הכתובים שנאמרו לאאע"ה בברית בין הבתרים [בראשית ט"ו, ז'-ד'] אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה וגו'. ואח"ז נא' שם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' ואח"כ יצאו ברכוש גדול וגו' ואח"ז נא' שם זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר. מסודר שם תחלה נתנית הארץ לתת לך את הארץ וגו'. זהו **על ארץ חמדה שהנחלת לאבותינו** באותו הברית. ואח"ז הוזכר שם ידוע תדע וגו' שעבוד מצרים. זהו **ועל שהוצאתנו מאמ"צ** ואמר **ופדיתנו מבית עבדים** לפי שהמצרים המה מבני חם שנתקלל עבד עבדים יהי'. ואח"ז הוזכר שמה המול לכם כל זכר. זהו **ועל בריתך שחתמת בבשרנו**. ואח"ז ניתנה התורה זהו **ועל תורתך** וגו'. הרי מסודרים הדברים בסדר יפה:

ועל תורתך שלמדנתו ועל חוקיך שהודעתנו. בזה יתרון עם קרובו על בני נח. שלמה ניתנו שבע מצות שהן כולן מצות שכליות המובנות מצד השכל והחכמה. ולישראל ניתנה התורה כולה שיש בה יחד משפטים המושכלים, וחוקים שהם למעלה מהשכל. והסבה לזה כי בני נח עד מ"ת היו מוֹנֵהִים ומוֹשְׁפָעִים רק מצד הטבע. לכן ניתנה להם מצות מושכלות לחוקי הטבע לעורר על ידן הנהגת הטבע המושכלות. ועדת ישראל שמצד הטבע המה חלושי כח. וכל קיומם הי' רק למעלה מהטבע כמו שהי' בענין יצ"מ מעשי נסים במצרים ובים. לכן הי' מההכרח ליתן להם גם חוקים שהם למעלה מחוקי הטבע. וגם בזה נעלה מעלתם על ב"ב, כי ב"נ ניתן להם המצות לעשותם ולקיימם. אך לא ללמדם. ולישראל ניתנה התורה להגות בה יומם ולילה וללמדה תדיר. וגם זה היא לסבה האמורה. שלימוד התורה הוא המעורר הנהגה הניסית כמשי"ת אח"ז. לכן ב"נ שאין צריכין רק להנהגת הטבע ולהנהגה הניסית לא ניתן להם ענין לימוד התורה. אך ישראל שצריכין להנהגה הניסית הי' מההכרח ליתן להם לימוד התורה. להיות בידם כלי אומנות להנהגה הניסית לעת מצוא. ועל שני אלה אנו מברכים לה' על טובו עמנו. האחת **על תורתך שלמדנתו** היינו לימוד התורה. השנית **ועל חוקיך שהודעתנו** ששני אלה הלימוד והחוקים מועילים לנו לקיום הנהגה הניסית: וזהו כוונת הילקוט [חקת רמז תשס"ג] ודברתם אל הסלע שנה עליו פרק אחד והוא מוצא מים מן הסלע. שע"פ לימוד הפרק מתעוררת הנהגה הניסית להוציא מים גם מן הסלע: וזהו כוונת מס' ב"ב [ח' ע"א]. גם כי יתנו

חַן וְחֶסֶד שְׁחוֹנְנֵתָנוּ, וְעַל אֲכִילַת מִזֹּון שְׁאַתָּה זָן וּמִפְרָנס אוֹתָנוּ תַּמִּיד, בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה.

בגוים עתה אקבצם וגו' אמר רבא פסוק זה בלשון ארמי נא' אם כולם יתנו בגוים עתה אקבצם וגו' שאף שמצד הטבע הבבלים המה גבורי חיל, ואין בכח החללשים לצאת חפשי מהם ע"פ הטבע, אך יתנו אז לימוד התורה יעורר הנהגה הניסית למעלה מהטבע, לכן עתה אקבצם למעלה מכח הטבע: וזהו כוונת ואתחנן [ו' כ'-כ"ד], כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה ה' אלהינו אתכם ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה וגו' ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ויתן ה' אותות ומופתים וגו' ויצונו ה' לעשות את כל החוקים וגו' לטוב לנו כל הימים וגו'. השאלה היתה על העדות והמשפטים והחוקים, והתשובה נא' רק על החוקים לבדם, אך הכונה כי העדות והמשפטים מצונו גם בב"נ, ושאלת החכם הוא רק על החוקים הנוספים על העדות והמשפטים, שלב"נ לא ציוה רק עדות ומשפטים ולא חוקים ולנו ציוה העדות והחוקים והמשפטים, ואמרת אליו עבדים היינו ויוציאנו ה' ביד חזקה ובאותות ובמופתים, שהם למעלה מהטבע, וענין אותות ומופתים לא יתכן רק ע"פ חוקים, לכן ויצונו ה' לעשות החקים לעורר בזה הנהגת האותות לטוב לנו כל הימים, גם באותן הימים אשר אין כח הטבע מטיב, כי הנהגה הניסית תוכל להיטיב בכל עת: וזהו כונת בשלח [ט"ו, כ"ה], ויורה ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו, המתקת המים היתה בהנהגה הניסית למעלה מהטבע שימתקו המים ע"פ העץ, זהו שמבאר הכתוב סבה שגרמה להנהגה הניסית לפי ששמה שם לו חוק ומשפט, לכן ע"פ החק שם נסהו, עשה לו שם הנהגת הנס כמשפט החק שמעורר הנס, נסהו לשון נס: וזהו כוונת תהלים [ק"ט, קנ"ה], רחוק מרשעים ישועה כי חוקיך לא דרשו, כשאין הרשעים מצליחים בכח הטבע אשר להם, אז רחוק הישועה מהם, כי לא תוכל לבוא להם הישועה למעלה מהטבע לפי שלא דרשו חוקיך, ובאין קיום החוקים לא תשתרר הנהגה שלמעלה מהטבע:

ועל חיים חן וחסד שחוננתנו. ע"ד מאחז"ל [שבת קנ"א ע"ב] תינוק בן יומו חי א"צ לשמרו מן העכברים, זהו שבעת החיים חוננתנו חן וחסד בעיני הבריות שיריאים ממנו כמו שמצינו באסתר [ב', י"ז] ותשא חן וחסד ודרשו חז"ל [ילקוט'ש אסתר רמז תתרנ"ג] שכולן מקטנות אותה: ויתכן עוד ע"פ מאחז"ל [ירושלמי שבת פ"ד ה"ג] תשעים ותשעה מתים בעין הרע, נמצא דבר היפה שיש לו חן וחסד בעיני רואיו שולט בו עה"ר ויכול לבוא לידי מיתתו, לכן מברכים אנו לכבודו ית' שהוא נותן לנו יחד עם החן והחסד את החיים שלא ישלוט בנו עה"ר, וענין עה"ר השולט בדבר היפה בארנו בפרשת לך לך [בכפלים לתושיה עה"פ הנה נא ידעת] יעו"ש:

ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו. כפי המשך המאמר ה' מהראוי לומר ועל אכילת מזון ופרנסה שאתה זן ומפרנס אותנו וכו', לכן נראה דמילת על מושך עצמו ואחר עמו, ושלמות המאמר ועל אכילת מזון ועל שאתה זן ומפרנס אותנו, האחת אנו מברכים על אכילת המזון שאנחנו אוכלים השני אנו מברכים על שאתה זן ומפרנס אותנו שמוזנותינו ופרנסתינו הוא מידך ע"ד מאחז"ל [סנהדרין ק"ח ע"ב], יהיו מזונותי מרורים כזית מיד הב"ה ולא מתוקים מיד בו"ד:

ומפרנס אותנו תמיד. היינו תמידת משך הזמן, וכל הזמן ההוא בכל יום באין הפסק יום

לחנכה ופזרים:

עַל הַנְּסִים, וְעַל הַפְּרָקָן, וְעַל הַגְּבוּרֹת, וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַמַּלְחָמוֹת,
שְׁעִשִּׁית לְאַבְוֵתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזִמְנָן הַזֶּה.

לחנכה:

בַּיָּמִי מִתְתִּיחֶהוּ בֶן יוֹחָנָן כִּהֵן גָּדוֹל, חֲשֵׁמוֹנָאִי וּבְנִיז, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן
הַרְשָׁעָה עַל עַמּוֹהַּ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחַם תּוֹרָתָהּ, וּלְהַעֲבִירָם מִחֻקֵּי רִצּוֹנָהּ,
וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, רִבֵּת אֶת רִיבָם, דָּגַת
אֶת דִּינָם, נָקַמְתָּ אֶת נַקְמָתָם, מָסַרְתָּ גְבוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד
מַעֲטִים, וּטְמָאִים בְּיַד טְהוֹרִים, וְרָשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וְזָדִים בְּיַד עוֹסְקֵי
תּוֹרָתָהּ. וְלֹךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וְלַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ
תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפְרָקָן כְּהִיּוֹם הַזֶּה. וְאַחֲרַיִךְ כֵּן בָּאוּ בְנֵיךָ לְדַבֵּר בִּיתְךָ, וּפָנוּ
אֶת הַיִּכְלָךְ, וְטָהְרוּ אֶת מְקֻדְשְׁךָ, וְהִדְלִיקוּ נְרוֹת בַּחֲצֹרוֹת קִדְשְׁךָ, וְקִבְּעוּ
שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנֻכָּה אֱלֹהֵינוּ, לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל.

בטל ביניהם. וכל הימים בכל עתותם. ומאמר בכל שעה. יתכן ע"פ מאחז"ל בכתובות
[ס"ז ע"ב] בעתם לא נא' אלא בעתו מלמד שכ"א נותן לו הב"ה פרנסתו בעתו. ומפרש
המהרש"א ז"ל [שם] שנותן לו גם דברים הבלתי מוכרחים לו תמיד רק נצרכים לו לפעמים
לצורך השעה יעו"ש. זהו ובכל שעה שמפרנס אותנו גם דברים שמזדמן צורכם לצורך
השעה. שאין חסר לנו שום דבר בכל שעה. ויתכן עוד ובכל שעה הוא מלשון ואשעה
בחוקיך תמיד [תהלים קי"ט, קי"ז] שהוא לשון התעסקות והשתדלות. שהוא זן ומפרנס
אותנו בכל עת ובכל שעה במיני השתדלות לטובת צרכינו. ויתכן עוד שהעדר ההשפעה
מצד המערכה הוא מתיחס לכח היום המונהג מכח המזל של אותו יום. והדר ההשפעה
מצד הטבע הוא מכח העת שבימי הקיץ הוא העת אשר תוציא הארץ צמחה לתת לחם
לאכול ופריה למיניהם. ובימי החורף אין גפן ואין תאנה וחרוב ע"פ האדמה. אין יכול
ואין צמח. והעדר ההשפעה ע"פ מלאכת האדם ותחבולותיו הוא מכח השעה. כי מוכרח
לישן כמה שעות ביום. ויש שעה שאין מוכשר למלאכתו באפילת הלילה. ובחלישת
כחו וכאלה למרבה. ואתה הוא זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום שאין בהשפעתך העדר
מצד מערכת היום. ובכל עת שאין בהשפעתך העדר מצד עת הטבע. ובכל שעה שאין
בהשפעתך העדר מצד מניעת השעה שאין מוכשרת לכך: ובדרך רמז ע"פ מה דאיתא בן
ידין [פירוש מר' שמשון מאוסטרופוליא על ספר קרניים - מאמר י"ג] שמקור הברכות
הוא מסוד עדן אשר בו ש"פ ניצוצת טמירין מאורות קדישין בסוד שלו"ם עם ארבע
אותיותיו הקדושים יעו"ש. זהו שהוא זן ומפרנס אותנו תמיד בכל "יום ובכל "עת ובכל
"שעה ר"ת גימט' ש"פ שזן אותנו ממקור הברכות:

לפזרים:

בִּימֵי מִרְדְּכִי וְאַסְתֵּר בְּשׁוֹשֵׁן הַבֵּיכָה, כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הַמֶּן הַרְשָׁע, בִּקֵּשׁ
לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים, מִנְּעֵר וְעַד זָקֵן, טָף וְנָשִׁים,
בְּיוֹם אֶחָד, בְּשִׁלּוּשָׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר, הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר, וּשְׁלָלָם
לְבוּז. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הִפְרַת אֶת עֲצָתוֹ, וְקִלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ,
וְהִשְׁבֹּתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ, וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו עַל הָעֵץ.

**וְעַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ, אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ,
יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. כִּכְתוּב,
וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ, וּבִרְכַּת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֶּבֶה**

ועל הכל וכו' אנחנו מודים לך ומברכים אותך וכו'. הודאה היינו התודה שנותן המקבל
הטוב להנותן. וברכה היינו שמברך אותו שיצליח להיטיב עם זולתו ג"כ. זהו על הכל, כל
הטוב שעשית עמנו **אנחנו מודים לך** בהודאה. וכמ"כ אנחנו **מברכים אותך** - בברכה אשר
- **יתברך שמך בפי כל חי תמיד** על הטוב שתטיב עם כולם. **ככתוב ואכלת ושבעת וברכת**
את ה' שחייבים ליתן ברכה חוץ מן ההודאה. וזהו עצמו הכונה במס' ברכות [ז' ע"א]
ישמעאל בני ברכני וכו' אמר יה"ר שיגולו רחמיך. כפי הודאת ברכה שזכרנו:
ספרי. **ואכלת ושבעת** סימן טוב לאדם כשבהמתו אוכלת ושביעה וכו"א [משלי י"ב, י']
יודע צדיק נפש בהמתו. יתכן דרך רמז דכל תשוקת הזמן ממאכל ומשתה וכאלה מתיחס
לנפש הבהמית שבאדם, ושלימות האדם שיהי' לו מדת ההסתפקות לנפשו הבהמית.
זהו סימן טוב לאדם כשבהמתו - נפשו הבהמית שלו - אוכלת ושביעה, שיש לה מדת
הסתפקות לשבוע ממה שאוכלת, וכו"א יודע צדיק נפש בהמתו. הצדיק שובר ומכניע
נפש הבהמית שלו שלא תשתוקק ביותר מצרכה. יודע - לשון שבירה כמו ויודע במ אנשי
סכות [שופטים ח', ט"ז]: (פתשגן הדת עקב י"א, ט"ו)

מביאך אל ארץ טובה הכלולה מכל הטובות שבעולם שהיא ארץ נחלי מים וגו' וגם ארץ
חטה ושעורה וגו' ארץ אשר לא במסכנות וגו' שיהיה בה מעות לרוב. וי"מ לא במסכנות
וגו' דדרך המסכן לאכול לחם רב באין לו מעדנים זולתו, אך הארץ שלך יאכלו לחם לא
מצד מסכנות ודלות. רק מצד טוב הלחם שהוא יפה מכל המעדנים. וי"מ דלפעמים בא
עושר הארץ מצד שנעדר בתוכה איזו מינים הכרחים. ועי"ז נוסעים סוחרים להביא להם
די מחסורם. ומתרבה בזה המקנה וקנין בארץ שמרויחים הסוחרים ואביזריהו העוסקים
בזה. אך ארץ שלך לא תאכל בה לחם מסבת מסכנות איזה מחסור מהמינים להרויח בזה.
כי לא תחסר כל בה עכ"ז תאכלו לחם פרנסתכם למדי. וכולל עוד דכל זמן שאין לו לאדם
מדת ההסתפקות שנראה לו שנחסר לו מצרכו עדיין הוא מסכן. ושלימות א"י דאוריה
מחכים [ב"ב קנ"ח ע"ב] להיות לו לאדם מדת ההסתפקות זהו ארץ אשר לא במסכנות
תאכל בה לחם. שלא יהיה נחשב שם תכונתך למסכנות בהעדר הסתפקות. רק בהיפך לא
תחסר כל בה. יהיה לך מדת ההסתפקות כאילו לא חסר לך דבר. **ואכלת ושבעת** שתשיג

אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן.

רַחֵם, יי אֱלֹהֵינוּ, עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ,
וְעַל צִיּוֹן מְשֻׁכֶּנֶת, וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, וְעַל
הַבֵּית הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו. אֱלֹהֵינוּ, אֲבִינוּ,
רַעֲנוּ, זִוְנֵנוּ, פְּרַנְסֵנוּ, וְכַלְכַּלְנוּ, וְהַרְוִיחֵנוּ, וְהַרְוַח לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ מִהֶרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ, וְנָא אֵל תַּצְרִיכֵנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ,
לֹא לִידֵי מִתְנַת בָּשָׂר וָדָם, וְלֹא לִידֵי הַלְוָאתָם, כִּי אִם לִידֵי
הַמְּלָאָה, הַפְתּוּחָה, הַקְדוּשָׁה (נ"א הַגְדוּשָׁה) וְהַרְחֲבָה, שֶׁלֹּא
נִבּוֹשׁ וְלֹא נִכָּלָם לְעוֹלָם וָעֶד.

אשר השגת די שביעה כמאויית רצונך. לכן וברכת את ה' על הארץ הטובה כזאת שמילא די רצונך: (פתשגן הדת עקב ח', ז')

רחם וכו' על ישראל עמך וכו'. הסדר מסודר כמו שהוא הסדר בתפלת י"ח. תקע בשופר וכו' היינו **על ישראל עמך**. ולירושלים עירך וכו' היינו **ועל ירושלים**. את צמח דוד היינו **מלכות בית דוד**. והשב את העבודה לדביר ביתך היינו **על הבית הגדול**:

אלהינו אבינו רוענו. כבר בארנו שקיום הנמצאים הוא בשני פנים. כשאין מוכשרים במעשיהם אז קיומם כצאן שהרועה מספיק להם צרכיהם בלי שום הכשר מעשה מצידו. וכשמוכשרים במעשיהם מתקיימים כאדם עד שנחשבים כבנים למקום. זהו **אבינו** כשאנחנו מוכשרים במעשה כבנים. **רוענו** כשאין אנחנו מוכשרים רק כצאן נחשבנו:

זוננו במזון. פרנסנו במלבוש. וכלכלנו בשאר צרכים כמבואר במס' ב"ב [קל"ט ע"א]: **והרויחנו והרוח לנו**. ההצלחה תתכן בשני פנים. או שהאדם עושה וה' מצליח בידו. או שבאה לו הצלחה עליונה בלי שום מעשה מצידו. זהו **הרויחנו** מצידך בלי שום מעשה מצידנו. **והרוח לנו** כשאנחנו נעשה להצליח במעשינו:

לידך המלאה וכו'. העדר הותרנות של אדם הוא מכמה פנים. האחת כי בתת אשר לו לזולת נחסר. השני שמצד הטבע להיות ידו סגורה וכשחפץ ליתן מוכרח לשנות טבעו לפתוח ידו הסגורה. השלישית לפעמים אין יכול ליתן שיש איסור בהנתינה. הרביעית שמתנתו מעוטה. וכל אלה אינם אצלך כי **ידך מלאה** תמיד בלי שום מחסור אף כשנותנת לזולתך. **והפתוחה** שאינה סגורה מטבעה. **והקדושה** שאין בה שום איסור. **והרחבה** שאין בה קמצנות. וי"ג **הגדושה לשון מלא וגדוש**:

שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד. המתנה שמקבלים מבו"ד יש בזה שני חסרונות האחת שמתבייש בעת שמקבל. השני מאן דאכיל דלא דילי' בהית לאסתכולי ב' כל ימיו [ירושלמי ערלה פ"א ה"ג]. ובמתנת ידך **לא נבוש** בעת הקבלה. **ולא נכלם** לאסתכולי כך

לשבת

רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיה ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה. כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניה, לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונה, ובקצונה הניח לנו יי אלהינו, שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירה, ובבנין רושלים עיר קדשה, כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות.

בר"ח וי"ט וחול המועד וראש השנה

אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבא, ויגיע, ויראה, וירצה, וישמע.

לעולם ועד:

רצה והחליצנו ה' אלהינו במצותיה ובמצות יום השביעי. בתפלת שבת יתבאר שיש בענין השבת שני ענינים הא' לשבות בו ממלאכה ולהתענג בו. השני שכל ענין שביעי יש בו קדושה יתירה כמו שמטיה יובל וכדומה. זהו **רצה והחליצנו** במצותיה. היינו שביתת המלאכה ולענג השבת. **והחליצנו** לשון מנוחה כדאיתא במ"ר [ויקרא פרשה ל"ד] יחליץ יניח מכאן קבעו חכמים רצה והחליצנו בשבת. ונוסף ע"ז **במצות יום השביעי** היינו קדושתו. לפי שהוא **השבת הגדול** מצד שביתת המלאכה. **והקדוש** מצד קדושת השביעי כמו שמבאר והולך. שהוא **גדול** לשבות בו. והוא **קדוש לנוח בו** מנוחת הנפש **באהבה כמצות רצונה**. והנה בענין שביתת המלאכה שתלוי בנו אין אנו צריכים להתפלל ע"ז. אך על קדושת השבת שהוא מושפעת מאל שבשמים אנו מתפללים **ברצון הניח לנו** מנוחת הנפש וקדושה. **שלא תהא צרה ויגון** ביום מנוחתנו. שהצרה ויגון מבטלת נמוחת הנפש כמאחז"ל [מגילה כ"ח ע"ב] שמעתתא בעי צלותא. וזהו שאחז"ל [שבת קי"ח ע"ב] אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות היינו שני ענינים האמורים:

יעלה ויבא ויגיע. מבואר בספרי אמת שכל התפלה והתורה והמצוה שאדם עושה ממונים כמה שלוחי ההשגחה באויר העולם שלא להניח אותן לעלות אם אין נקיים מכל סיג וגם בעלותם נבדקים המה בשער השמים הסגור שוב שנית. וכדרך שאנו מתפללים פתח שערי שמים לתפלתנו. וגם בעלותם לשער השמים יש מקומות שאין יכולים להגיע לשם שום מלאך ושרף להכניסם שמה. כדרך שיסד הפייטן בשמע"צ [שחרית - אראלים ומלאכים]. טעמי חין יחפון. כתר מהם לספון. ומשביעו לאופן על ראש ממה"מ לפי שאינו יכול לכנס שם ע"כ משביעו שיעלה מעצמו לכתר עליון. זהו **יעלה** בלי עיכוב משוכני באויר. **ויבא** לפני משער השמי'. **ויגיע** מעצמו לכתר עליון:

ויראה וירצה וישמע. מבואר בחכמת הטבע [עי' ספר הברית חלק א' מאמר י"ז פרק ג'] שענין הראיה הוא כשמבטי הרואה הוא שולח מעל פניו קרני אור המאיר באויר ובפגשם בפני גוף אחר עכור הם חוזרי' ונכפלי' ממנו לאחר בדרך ישר ומגיע לתוך עין המבטי עליו דרך ליחות שונות שבעין ומציירי' שמה בעור הרשת ציור אמיתי ובהיר מן המוחש ההוא. ובענין השמיעה כתבו [שם פרק ד'] שעי' קול המשמיע נרעדי' חלקי

**וַיִּפְקֵד, וַיִּזְכֹּר, זְכוּרֹנָנוּ וּפְקֻדֹנָנוּ, וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, וְזִכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן
דָּוִד עֲבֹדָה, וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קֹדֶשֶׁךָ, וְזִכְרוֹן כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
לְפָנֶיךָ,**

**לְפָלִיטָה, לְטוֹבָה, לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם, בְּיוֹם
רִאשׁ הַחֹדֶשׁ | חַג הַמִּצּוֹת | חַג הַשְּׁבִעוֹת | חַג הַסֻּכּוֹת | הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֵרֶת | הַזְכָּרוֹן**

האיר דופקי' על עור התוף שבאוזן עד שמגיע אל המוח השופט ומרגיש הקול. נמצא לפ"ז הראיה והשמיעה נעשה מבין שני הצדדי'. מכח הרוא' והנרא'. ומכח המשמיע' ושומע. שבהעדר כח אחד מהצדדי' לא נעשה הראיה והשמיעה. אך ההבדל בין שניהם שכח הראיה התחלתו בעין הרואה. ואח"ז מתעורר הכח מן הנראה. וענין השמיעה התחלתו מן המשמיע ואח"כ מתעורר הכח מן השומע. וענין הרצון הוא המתעורר רק מכח הרוצה. ולא משום סבה מהנרצ'. ועל אלה התכונות יכונה הבוי"ת בתואר רואה ושומע ורוצה. היינו באתערותא דלעילא תחלה ואח"ז אתערותא דלתתא זהו תכונת הראיה אצלו כביכול. ובאתדל"ת תחלה ואח"ז אתדל"ע זהו תכונת שמיעה אצלו ית'. ובאתדל"ע בלי אתדל"ת זהו ענין הרצון אצלו ית'. זהו שאנו מבקשים **ויראה וירצה וישמע** בשלושה תכונות הללו: וזהו שנאמר בשמואל א' (ט, ט"ז) כי ראיתי את עמי כי באה צעקתו אלי. היינו שני מיני התעוררות ראיתי באתערותא דלעילא. כי באה צעקתו באתערותא דלתתא:

ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו. השתנות המליצה שבתחלה מקדים פקידה לזכירה ואח"ז מקדים זכירה לפקידה. הוא ענין מליצה בלשון המקרא. ויתכן שבא כן במכוון שהוראת פקידה הוא פקידה כל דהוא, וזכירה הוא זכירה חזקה ומעולה מפקידה. ובארנו במאמר הסמוך שלפעמי' באה ההשפע' מאתדל"ע ולפעמי' מאתדל"ת ובזה משת' הסדר כשמתעורר מאתדל"ע מתעורר תחלה פקיד' הקטנה. ואח"כ זכירה המעולה. וכשמתעורר אתדל"ת תחלה ועל ידה מתעורר כח העליון אז הוא בהיפך, שמתחלה מתעורר כח העליון ע"י ענינים גדולים שנעשים למטה ועולי' למעלה ומעוררי' זכירה מעולה. ואח"ז **נראה ונפקד** למעלה גם ענינים קטני' שנעשי' למטה. זהו בענין אתדל"ע בתחלה יפקד ואח"ז יזכר. ובאתדל"ת בתחלה **יזכר זכרוננו** המעולים ואח"ז **פקדוננו** הקטנים:

וזכרון אבותינו. כל ענין מתבונן או מצד הקודם לו, או מצד מה שאחריו, או מצד מה שהוא. זהו שאנו מבקשים להזכר לטוב מצד מה שאנחנו בהוה, היינו **זכרוננו ופקדוננו**. ומצד מה שהוא מקודם לנו, שהוא **זכרון אבותינו**. ומצד מה שאחריו, היינו **משיח בן דוד** שיהיה באחרית הימי':

וזכרון ירושלים עיר קדש וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. כבר בארנו בפסד"ז [בד"ה כי טוב זמרה אלוהינו] ששלימות ההצלחה הוא רק בהיות ישראל בירושלים. זהו **וזכרון ירושלים וזכרון עמך בית ישראל** שיהי' יחד בעלותם לירושלים:
לפליטה לטובה. לפעמי' נמלט אדם מאיזה צרה ונופל לצרה אחרת גרועה הימנה ע"ד שנ' [עמוס ה', י"ט] כאשר ינוס איש מפי הארי ופגענו הדוב וגו'. זהו שמבקשים שתהי' **לפליטה** מצרותינו. **לטובה** ולא לרעה אחרת:

הָזֶה. (בִּיר"ט: וּבִיּוֹם טוֹב מִקְרָא קוֹדֵשׁ הַזֶּה). זָכְרָנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בּוֹ לְטוֹבָה,
וּפָקְדָנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים. וּבְדִבְרֵי יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים, חוֹס
וְחֻנָּנוּ, וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ, כִּי אֵל מֶלֶךְ חֲנוּן וְרַחוּם
אַתָּה.

וּבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן

זכרנו ה' אלהינו בו לטובה וכו'. ההצלחה בכללה היא בשלשה סוגי. בני, חיי, ומזוני, זהו
לטובה היינו מזוני, לברכה היינו בני, שברכה הוא תוספת ההויה. לחיים הוא חיי:
ובדבר ישועה ורחמי' חוס וחננו ורחם עלינו. לפעמים מטיב האחד לזולתו לא בשביל
שהוא חפץ להטיב עמו להושיעו. רק לפי שנפשו קצה להאזין קול צעקתו ותחנוניו.
ושאנו עלה באזניו. זהו שאנו מבקשים שהטוב שיטיב ה' עמנו לא יה' באופן זה. רק
בדבר ישועה ורחמים חוס ורחם עלינו שתהיה כונתך רצויה להושיטנו ולהטיב לנו:
כי אל מלך חנון ורחום אתה. כבר בארנו למעלה [פסוד"ז ד"ה ישמח ישראל בעושיין]
ששלימות האמונה הוא להאמין אשר ה' הוא ביחד אלהי' ומלך. והנה מלך בוד' תכונתו
אשר מלך במשפט יעמיד ארץ [משלי כ"ט, ד'] ולא יתכן שיחון וירחם על כל אנשי בליעל
אשר בארץ ממשלתו. כי בזה ימוטו מוסדי המדינה. והב"ה עמו עוז ותושיה להנהיג
העולם במדת החסד למחול על כל פשע ומרד לשבים אליו. ועכ"ז להכין תכל כל תימוט.
זהו שאנו מאמינים שאתה הוא יחד אל, גם מלך גם חנון ורחום. ובביאורנו למשלי [שם]
בארנו הענין בארוכה יעו"ש:

ובנה ירושלים עיר הקודש. כל ענינים המתיחסים לפעולת הבו"ת עצמו המה נצח'.
לכן בבנין העתיד שאנו מחכים שיהיה בנין נצחי לעד אנו מבקשים ובנה ירושלים עיר
הקודש שאתה בעצמך תבנה כדי שיהיה נצחי: וזהו כונת תהלים הטיבה ברצונך את ציון
תבנה חומות ירושלים בזה תיטיב לציון יותר מבראשונה. שאתה בעצמך תבנה חומות
ירושלים כדי שיהיה בנין נצחי: וזהו כונת המקרא. [תהלים פ"ז ד'] אזכיר רהב ובבל לידועי
הנה פלשת וצור עם כוש זה יולד שם ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון.
תואר איש מורה על שלימות פעולותיו. ומבאר המשורר יתרון ציון על רהב ובבל ופלשת
וצור. שבהם לא נמצא בהם שלם בפעלו שיהיה מתואר בתואר איש. רק שגם המעולה
והמשובח שבהם יאמר זה יולד שם. ולא בתואר איש. ולציון יאמר איש ואיש יולד בה
שכל נמצאה המה בתואר איש. ועוד זאת יתרון לציון עליהם שהמה בגוים בידי אדם א"כ
אינם בטוחים שיה' לנצח. אך ציון הוא יכוננה עליון [תהלים פ"ז, ה'] ה' שהוא עליון יכוננה
ובזה תה' נצחית. ויתכן עוד לבאר והוא יכוננה עליון שאמרו חז"ל שגם למעלה יש מקום
המכונה בשם ציון וירושלים. זהו יתרונה שהוא יכוננה עליון שגם בעולם העליון יכוננה
שגם שמה יש לציון וירושלים:

בונה ירושלים. וזהו ענין נוסח ברכת התפלה. דמסיימן גואל ישראל. בונה ירושלים

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל, אֲבִינוּ,
מִלְכֵנוּ, אֲדִירֵנוּ, בּוֹרְאֵנוּ, גּוֹאֲלֵנוּ, יוֹצֵרֵנוּ, קְדוֹשְׁנוּ קְדוֹשׁ
יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, הַמֶּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְּטִיב לָכֵל,
שֶׁבְכָל יוֹם וְיוֹם הוּא הַטֵּיב, הוּא מְטִיב, הוּא יִיטִיב לָנוּ.
הוּא גְמָלָנוּ, הוּא גּוֹמְלָנוּ, הוּא יְגַמְלָנוּ לָעֵד, לַחַן וְלַחֶסֶד
וְלִרְחֻמִּים וְלִרְחוּם הַצֶּלֶה וְהַצֹּלָחָה, בְּרָכָה וְיִשׁוּעָה, נַחְמָה,
פְּרִנָּסָה וְכִלְכִּלָּה, וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל טוֹב, וּמִכָּל
טוֹב לְעוֹלָם אֶל יַחְסְרֵנוּ.**

בלשון הוה. שהוא במכוון לתארו יתברך בתואר זה אולי יתעורר בתפילת צדיקים להחליט ולאמת דבריהם בפועל. כמו נשיב זיקא כשאמר ר' אילפא משיב הרוח [תענית כ"ד ע"א]. (פתשגן הדת דברי חכמים ריש פרשת ואתחנן)

קדוּשְׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל. הוראת קדוש מורה על ההעלם וההסתר הבלתי מושג. ותואר רועה מורה על התגלותו ית' כהתגלות טוב הרועה לעדר הצאן. והנה תואר יעקב מורה על פחיתות המדרגה בשעה שאינם בהכשר המעשה. ותואר ישראל מורה כשהם מוכשרים בשלימות המעלה. זהו **קדוּשְׁנוּ** לפעמים הוא מתואר קדוּשְׁנוּ המורה על העלם והסתר התגלות השפעתו. היינו **קדוש יעקב**. כשאנחנו בתואר יעקב הבלתי שלימים אז הוא כביכול קדוש יעקב שאין התגלות טובו עליהם. ולפעמים הוא **רוֹעֵנוּ** בהתגלות השפעתו היינו **רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל** כשאנחנו בתואר ישראל השלימים אז הוא רואה ישראל בהתגלות טובו כתכונת הרוע:

רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְּטִיב. דרך רמז מרומז בר"ת שם הוי'. "ישראל ה"מלך ה"טוב ו"המטיב:

הוא הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו. במיצוי המדות בארנו הוראת טוב הוא על הטוב כמו שהוא. והוראת יטב הוא על ברכת הטוב שמתרבה יותר מטוב הקודם. והטוב שאנו מחכים עליו בבית השלישי תקותינו שיהי' בתוספת מרובה על הטוב שהיה בשני מקדשים שעברו. ונוסף על הטוב שיש בהוה. לכן אמר בעבר והוה, **הוא הטיב הוא מטיב** משורש טוב. ובעתיד **הוא ייטיב** משורש יטב. לרמז על תוספת הטוב שיהיה ב"ב: **יגמול בעדנו וכו' וכל טוב ומכל טוב לעולם אל יחסרנו.** לכאורה הוא כפל דברים שמבקש יגמול בעדנו לעד לחן וכו' וכל טוב. וחוזר וכופל ומכל טוב לעולם אל יחסרנו. ויתכן לפי שלפעמים מטוב ה' לאדם בעה"ז כדי למנוע ממנו טוב הנצחי בעה"ב. לכן מבקשים שהוא **יגמולנו לעד לחן וכו' וכל טוב.** עכ"ז **אל יחסרנו** באותו הטוב של עה"ז מכל טוב הנצחי שהוא לעה"ב:

הַרְחָמֶן, הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

הַרְחָמֶן, הוּא יִתְבָּרַךְ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ.

הַרְחָמֶן, הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים, וַיִּתְפָּאֵר בָּנוּ לְעֵד וּלְנֶצַח
נִצְחִים, וַיִּתְהַדֵּר בָּנוּ לְעֵד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.

הַרְחָמֶן, הוּא יִפְרִנסֵנוּ בְּכָבוֹד.

הַרְחָמֶן, הוּא יִשְׁבּוֹר עָלֵנוּ (נ"א עוֹל גָּלוּת) מֵעַל צוֹאֲרָנוּ
וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ.

הַרְחָמֶן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּפִתְּ הָזֶה, וְעַל
שְׁלַחַן זֶה שְׁאֲכַלְנוּ עָלָיו.

הוא ימלוך עלינו לע"ו. הוא יתברך בשמים ובארץ. הוא ישתבח לדור דורים וכו'. כבר בארנו למעלה שכל עניניו של הב"ה בלתי נגבלים במקום ובזמן, לכן בזמן הזה שהעולם בלתי נצחים, ובנ"א המה כלים ומתים אין מלכותו ית' מתגלה בארץ רק בשמים שהמה נצחים. אך לעתיד שאז ימלוך עלינו לע"ו שיהי' העולם נצחי אז יתברך בשמים ובארץ. שגם בארץ יתברך כמו שהוא מתברך כעת בשמים. ולפי שעניני הנצחיות הוא בסוג האישיים ובסוג הזמן ובסוג המקו'. לכן אמר **ישתבח לדור דורים** היינו נצחיית בסוג האישיים. **ויתפאר בנו לנצח** הוא סוג נצחיות הזמן. **ויתהדר בנו לעד ולעולמי עולמים** היינו סוג הנצחיות במקום. שבכל העולמות יתהדר בנו:

הוא יפרנסנו בכבוד. אף שאין אנו ראוים לפרנסה בכבוד מצדנו עכ"ז מצידו ית' שהוא המפרנס אותנו ראוי שהוא יפרנסנו בכבוד:

והוא יוליכנו קוממיות לארצנו. מבואר למעלה בברכת אהבה רבה: - וז"ל שם: והביאנו לשלום וכו'. מבואר בספרי אמת שתחלה יהיה קיבוץ גלויות למקום אחד ואח"ז יעלו לציון. זהו בתחלה הביאנו לשלום - למקום אחד מארבע כנפות הארץ. ואח"ז תוליכנו קוממיות לארצנו. ומליצת קוממיות הוא ע"פ מאמר חז"ל [ילקו"ש ישעיהו רמז תל"א] מתי חו"ל יבאו באחרי' הימים לא"י ע"י גלגול מחילות. לכן מבקשים **שתוליכנו קוממיות לארצנו** מהלכי קומה בחיים. לא אחר המות בגלגול מחילות. ולכן אמר והביאנו לשלום דבהליכת חיים אומרים לשלום ולא בשלום [ברכות ס"ד ע"א] דאילו הכוונה ליום התחיה מהראוי לומר בשלום:

ישלח לנו ברכה מרובה בבית הזה ועל שלחן זה שאכלנו עליו. נוסח זה לא יכולתי להבינו מה ענין שמבקשים שתהי' הברכה דוקא בבית הזה ועל שלחן זה. הלא עיקר הברכה

הֶרְחַמְנוּ, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנָּבִיא זְכוּר לְטוֹב,
וַיִּבְשֹׁר לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת.

הֶרְחַמְנוּ, הוּא יְבָרֵךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבֵּית הַזֶּה, וְאֶת
(אִמִּי מוֹרֵתִי) בְּעֵלַת הַבֵּית הַזֶּה, אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת
זֶרְעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם,

[הֶרְחַמְנוּ, הוּא יְבָרֵךְ אוֹתִי (וְאָבִי / וְאִמִּי / וְאִשְׁתִּי / וְזֶרְעִי) וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר לִי]

אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, כָּמוֹ שְׁנַתְּבָרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ, אֲבָרְהָם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב, בְּכָל, מִכָּל, כָּל, כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד
בְּבִרְכָּה שְׁלֵמָה, וְנֹאמַר אָמֵן.

שיצליח במעשהו ובאסמיו. וברמב"ם ליתא. ויתכן ליישבו שהוא ע"ד שו"ב בפ' בחוקותי [כ"ו, ה'] ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם. והכונה שתהיו שבעים לחם פרנסתכם מצויה ולא תצטרכו לנוד רגליכם בארץ אחרת לבקש פרנסה רק תשבו לבטח בארצכם. זהו עצמו מה שאומרים כאן **ישלח לנו ברכה מרובה בבית הזה** שלא נצטרך לבקש פרנסתנו בחוץ מבתנו. שנאכל לחמנו לשובע **על שלחן זה שאכלנו עליו**. ויתכן עוד שהיא ברכה מתוקנת לאורחים שמברכים לבעה"ב שישלח ברכה מרובה בבית הזה והשלחן שאכלנו עליו היינו ברכה להצלחת בעה"ב. ולפי שנהנה מן הבעה"ב בשני אלי. האחת שהכניסו לביתו ונתן לו מקום ללון. והשני שהאכילו על שלחנו לכן מברכו בשני אלה **ישלח ברכה מרובה בבית הזה** בשביל שאספו לביתו. **ועל שלחן זה שאכלנו עליו** בשביל שהאכילו על שלחנו:

כמו שנתברכו אבותינו וכו' בכל מכל כל. ע"ד מאחז"ל [אבות פ"ד מ"א] איזה עשיר השמך בחלקו. שכל זמן שאין נחשב לאדם שיש לו כל מה שיכול להשיג אינו מסתפק במה שיש לו. והאבות השיגו ענין זה שחשבו שמה שיש להם הוא כל ואין לו להשתוקק למותר מכל. זהו שאנו מבקשים שיברך אותנו בברכה זו **שנתברכו אבותינו בכל מכל כל** שחשבו מה שיש להם בתכונת כל:

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעַלֵּינוּ זְכוֹת, שֶׁתִּהְיֶה לְמִשְׁמֶרֶת
שָׁלוֹם, וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי, וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ, וְנִמְצָא
חַן וְשֹׁכֵל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וָאָדָם.

לשבת: הֶרְחַמָּן, הוּא יִנְחִילָנוּ יוֹם שְׂכָלוֹ שֶׁבֶת (וקדושה)
וּמְנוּחָה לַחַיִּי הָעוֹלָמִים.

לר"ה: הֶרְחַמָּן, הוּא יַחְדֵּשׁ עַלֵּינוּ אֶת הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה
וְלִבְרָכָה.

ליום טוב: הֶרְחַמָּן, הוּא יִנְחִילָנוּ לַיּוֹם שְׂכָלוֹ טוֹב. לַיּוֹם שְׂכָלוֹ
אָרוֹךְ. לַיּוֹם שְׂצַדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם
וְנִהְנִים מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה. וְהִי חֲלָקִינוּ עִמָּהֶם.

לר"ה: הֶרְחַמָּן, הוּא יַחְדֵּשׁ עַלֵּינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה
וְלִבְרָכָה.

ינחילנו יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים. ענין מה שמתואר זמן העתיד יום שכולו שבת ע"פ הפשוט. יתכן ע"פ מאחז"ל [שבת ל' ע"ב] עתיד' א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת. והנה בזמה"ז מוכרח האדם לעשות מלאכה בששת ימי המעשה בעבודת האדמה להוציא לחם מן הארץ. ובכל עבודה ועמל להוציא כלי מלבושיו ואלה. אך לעתיד כשתוציא א"י מעצמה גלוסקאות וכלי מילת ולא יצטרך האדם לשום תחבולה לצרכיו אז ינוח לו מכל עמל ויגיעה גם בימי המעשה. ויתואר אז הזמן בשם **יום שכולו שבת** בלי עמל ויגיעה. ואז יבלו אותו הזמן לתועלת הנפש. ותהי' מנוחתם **מנוחה** בשביל תועלת **חיי עולמים** היינו שלימות הנפש. וע' לקמן בהושענות [אום נצורה - ד"ה תנחילנה ליום שכולו שבת]:

ינחילנו יום שכולו טוב. תואר זמן העתיד ליום שכולו טוב. יתכן ע"פ מאחז"ל [פסחים נ' ע"א] בזמה"ז על הרעות מברך דיין האמת ועל הטובות מברך הטוב והמטיב אבל לע"ל כולו הטוב והמטיב יעויין בח"א ואיי הים מ"ש בזה. זהו שמכונה אותו הזמן **יום שכולו טוב** שיכירו שכל מעשיו של הב"ה אך טובים המה ולא תאונה בהם שום רעה:

סוכות: הֶרַחֲמֵנוּ, הוּא יָקִים לָנוּ אֶת סֶכֶת דָּוִד הַנוֹפֶלֶת.

הֶרַחֲמֵנוּ, הוּא יִזְכֵּנוּ (ויחיינו ויקרבנו) לַיָּמֹת (נ"א לביאת)
הַמָּשִׁיחַ וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

בחור **מַגְדִּיל** (בשבת ור"ח ויו"ט וחור המועד וראש השנה **מַגְדִּיל**) יְשׁוּעוֹת
מִלָּבוֹ, וַעֲשֵׂה חֶסֶד לַמָּשִׁיחַו לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם. עֲשֵׂה
שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו, הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל,
וְאִמְרוּ אָמֵן.

יֵרָאוּ אֶת יְיָ קְדוֹשֵׁינוּ, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאוֹ. כְּפִירִים רָשׁוּ
וְרָעִבוּ, וְדוֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב. הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב,
כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד. פֹּתַח אֶת יְדֶךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן.
בְּרוּךְ הַגָּבֵר אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּי, וְהָיָה יְיָ מְבֹטָחוֹ. נַעַר הָיִיתִי
גַּם זָקֵנְתִּי, וְלֹא רָאִיתִי צָדִיק נִעְזֵב, וְזַרְעוֹ מִבֶּקֶשׁ לָחֶם. יְיָ
עֹז לְעַמּוֹ יִהְיֶה, יְיָ יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם.

יקים לנו סוכת דוד הנופלת. כונה הפנימית הלווטה בזה מבואר בדין [פירוש מר'
שמעון מאוסטרופוליא על ספר קרניים - ריש מאמר ב'] יעו"ש. ובדרך רמז יתכן שמכנה
ישועה העתידה לבוא בשם דוד שהוא מילה הבלתי משתנית משום צד שהוא בקיומו
בשם דוד ישר והפוך. לאמת על ישועה העתידה שלא תשתנה בשום צד ואופן:
יזכנו ויחיינו ויקרבנו לימות המשיח וכו'. הגאולה שהיא בעתה אינה מתיחסת לנו שאין
באה מצד מעשינו. שאנחנו עומדים על עמדנו והגאולה באה אלינו. אך הגאולה של
אחישנה הבאה מצד כשרון מעשינו היא מתיחסת לנו. שאנחנו מתקרבים אליה תוך
זמנה. זהו שאנו מבקשים **שיזכנו ויקרבנו לימהמ"ש** שאנחנו נתקרב אליה מצד כשרון
מעשינו. היינו גאולה של אחישנה:

שבֹּעַ בִּרְכוֹת

ברכות נשואין

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִפֵּל בָּרָא לְכַבֹּדוֹ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם
בְּצַלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמוּת תְּבִנָתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִנְיָן עַדִּי**

שהכל ברא לכבודו וכו' יוצר האדם. איתא באבות [פ"ו מ"י] חמשה קנינים קנה לו הב"ה בעולמו וכו' כל מה שברא הב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו וכו'. והכוונה שכל מה שברא ית' גם דברים הקטנים לא בראם לתהו, רק לכבודו לעת מצוא. שנצרכים המה להכיר כבודו שלא חסר בעולמו כלום. אך עיקר תכלית הבריאה הי' בשביל חמשה קנינים שקנה לו. זהו **שהכל ברא לכבודו**, כל פרטי הבריאה היו כולם לכבודו. אך עיקר התכלית הי' **יוצר האדם**. האדם הידוע בתואר אדם שיש בו שלימות המעלה כאדם: **אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו**. עצמות הבו"ת נעלם מכל חי. שגם נושאי מרכבתו אין משיגים עצמות כבלי, והידיעה שמכירין את הבו"ת הוא רק מצד פעולותיו אשר בנה עולמות עליות ותחתיות. והעולמות בכללן מכונים בתואר תבנית שהם תבניתו ית'. שמלת תבנית כולל יחד הוראת הבנין והתבונה להתבונן על ידם תכונת פועלם. אך גם ידיעת העולמות עליונות נעלמה ממנו. גבהי שמים מה נדע. שיא מכוכבי מה נכיר. א"כ גם התבנית נעלמה ממנו. רק אנו מדמים תבנית עולם העליון כדמות של עולם התחתון כמאחז"ל [תנחומא ויקהל ז'] בהמ"ק של מעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה. וכן בתי גואי בתי בראי. אוצרי שמים וכאלה, אך גם זה הדמות של עולם התחתון אין אנו מכירים בו פרטי עניניו כמו שיתבאר אח"ז. לכן אין אנו מכנים הכרתינו רק צלם. שהוא צל של המיצל שאין מכירין על ידו רק כללות הדמיון של המיצל אם הוא אדם או בהמה או אילן. אך לא בפרטות. ולכן מתואר בשם צלם שהוא לשון צל ולשון צלמון שהוא חשך העדר ההכרה. והנה הבריאה בכולל היא תבניתו ית'. ועולם השפל הוא דמות

עַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, יוֹצֵר הָאָדָם.

שׁוֹשׁ תִּשִּׁישׁ וְתַגַּל הָעֵקֶרָה, בְּקִבּוּץ בְּנֵיהַ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה.

תבניתו. והאדם שהוא עולם קטן כמאחז"ל [תנחומא פקודי ג'] הוא רק צלם של דמות תבניתו. זהו אשר יצר את האדם - הוא אדה"ר - בצלמו. אך לא צלמו ממש כבי' דלית בי' תפיסה כלל. רק הוא בצלם של דמות תבניתו:

ובענין זה בארנו באיוב [ל"ח, ט"ז]. הבאת עד נבכי ים ובחקר תהום התהלכת הנגלו לך שערי מות ושערי צלמות תראה התבוננת עד רחבי ארץ הגד אם ידעת כלה. כל המפ' מבארים דמלת התבוננת חסר ה' השאלה, ובמילואו הוא ההתבוננת, כמו הבאת הנגלו. אך אין לזה הכרח. דכונת המענה שמשיב לו ה' בקצרה על כל דבריו. שאמר איוב במענהו תהום אמר לא בי הוא. ואמר עוד בטרם אלך ארץ אופל וצלמות. לזה משיבו ה' הבאת עד נבכי ים הוא אמצע הים עד שאתה חוקר להתהלך בעניניו של תהום לומר תהום אמר לא בי הוא. כיון שלא באת עד אמצע הים מאין לך לדעת חקר תהום. וכן האם נגלו לך שערי מות שהם קודמין לצלמות ואתה רואה כבר צלמות הרחוק משערי מות. כיון שלא נגלו לך שערי מות לא תוכל לראות צלמות. עוד יותר מזה התבוננת עד רחבי ארץ הלא חוזק רחבי הארץ שהוא נגד עיניך התבוננת ואתה רואה אותם. הגד אם ידעת כלה. שגם עניני עולם השפל אינך יודע פרטי עניניו:

והתקין לו ממנו בנין עדי עד. שיצר מצלעותיו בנין חוה וע"י אותו בנין יש לו נצחיות הבנים עדי עד. וכולל עוד שבזה יצרתו בצלם אלהי'. שכמו שהבוי"ת הוא נצחי עדי עד. **כן התקין לו ממנו בנין עדי עד:**

שׁוֹשׁ תִּשִּׁישׁ וְתַגַּל הָעֵקֶרָה בְּקִבּוּץ בְּנֵיהַ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. ברכה זו מיוסדת על מאמר הכתוב [תהלים קל"ז, ו'] אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. וכונת המאמר ע"פ שבארנו למעלה. הוראת ששון הוא על שלימות הנפש. והוראת שמחה על הסתפקות שמחת החומר. ובארנו כמ"כ שלא יכול האדם להגיע לשלימות הנפש עד שתקדם לו הסתפקות השמחה מתאוות החומר. ועיקר ששון הנפש הוא בציון. זהו שוש תשיש במעלת שלימת הנפש ציון העקרה. לפי שיקובצו לתוכה בניה בשמחה שיהי' להם הסתפקות שמחת הגוף. לכן בנקל להם להשיג שם ששון נפשם:

משמח ציון בבניה. בארנו למעלה לשעתיד תמלא הארץ דעה כמים לים מכסים שייגעו לתכלית השגת נפשם שאז יתהפך תואר ששון הכוסף. לשמחה המסתפקת. לפי שישגי די ספוקם. זהו בתחלה שוש תשיש ותגל העקרה בתואר ששון הכוסף. ואח"ז לפי ערך אותו הששון הוא ית' משמח ציון בבניה בשמחה המסתפקת. וכולל עוד מה שבארנו בפסד"ז. שאין שלימות ציון כאשר שוכנים בה עם זולת בניה. וכמ"כ אין שלימות בניה במקום אחר רק בציון. זהו משמח ציון בבניה בהיותם שניהם יחד שזהו תכלית שלימותם:

שִׁמְחַת תְּשֻׁמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים, כְּשִׁמְחָךְ יִצִּירְךָ בְּגֵן עֵדֶן
מִקֹּדֶם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשִׁמַּח חֲתָן וְכֻלָּה.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא שְׂשׂוֹן
וְשִׁמְחָה, חֲתָן וְכֻלָּה, גִּילָה, רִנָּה, דִּיצָה וְחִדּוּה, אֶהְבֵּה
וְאֶחָה וְשָׂלוֹם וְרַעוּת. מְהֵרָה, יי אֱלֹהֵינוּ, יִשְׁמַע בְּעֲרֵי
יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שְׂשׂוֹן וְקוֹל שִׁמְחָה, קוֹל חֲתָן
וְקוֹל כֻּלָּה, קוֹל מְצַהֲלוֹת חֲתָנִים מְחַפְּתָם וְנִעְרִים מְמַשְׁתֵּה
נְגִינָתָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשִׁמַּח חֲתָן עִם הַכֻּלָּה.**

שמח תשמח ריעים האהובים כשמחך יצירך בג"ע מקדם. בהיות אדה"ר בגן עדן קודם
שאכל מעץ הדעת. ה' לו מדת ההסתפקות בתשוקות החומר. וה' שמח בהם בתואר
שמחה. זהו שמבקשים שמח תשמח ריעים האהובים הללו, בתכונת שמחה המסתפקת.
כמו ששמחת יצירך בג"ע מקדם קודם החטא. שאז ה' לו שמחה המסתפקת:
אשר ברא ששון ושמחה. למעלה בארנו שתואר ששון הוא לתועלת שלימות הנפש.
ותואר שמחה הוא לתועלת שלימות החומר ולעתיד יתלכדו יחד הששון עם השמחה
יעו"ש בברכת מילה. זהו אשר ברא ששון ושמחה כל אחד לתועלת שלימותו. מהרה
ישמע בערי יהודה קול ששון וקול שמחה שיתלכדו יחד הששון עם השמחה לעתיד:
קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם. ענין השמחה הוא בשתי פנים.
כשאדם לבו שמח בשמחה פנימית מבשורה טובה וקאלה. אז מעורר השמחה גם באבריו
החיצוניים לרקד ולשורר. וזהו שלימות השמחה שהלב משמח האדם. ולפעמים הוא
בהיפך כששומע קול שרים ומשתעשע בגנות ופרדסים עי"ז משמח גם לבו וזה אינה
שמחה אמיתית לתכליתה. לכן מבקשים שישמע שמחה אמיתית היינו קול מצהלות
חתנים המתעורר מחופתם. שהחופה היא שמחת הלב. ונערים קטנים שאין לבם מוכן
לשמחה אמיתית שמקורה בלב. המה יצהלו נגינתם ע"י המשתה שיתענגו ממנה:
משמח חתן עם הכלה. הוראת עם הוא על התאחדות שתוף כוחני בין שני נפרדים. זהו
שמסיים הברכה משמח חתן עם הכלה שיתאחדו לבשר אחד ויהי' ביניהם שיתוף כוחני
בדיעה אחת כאיש אחד חברים: ובזה בארנו במס' פסחי' [ק"ח ע"ב]. כי אתא סיסרא
עלייהו בדקרא דפרזלא הוציא הקב"ה עליהם כוכבים ממסילות' דכ' [שופטים ה', כ'] מן
שמים נלחמו וגו' כיון דנחיתו הנך כוכבי עליהו אדקרי הנך דקרי דפרזלא. סמכו דרשתם
על מה שנ' [שם] נלחמו עם סיסרא דיותר היה מהראוי לומר נלחמו את סיסרא. לכן הסבו
הכונה שגם הכוכבים באו בשתוף כוחני עם סיסרא דבאו עם סיסרא ונחיתו לאדקורי
הנך דקרי דפרזלא: ובזה היה נראה לבאר מאמר חז"ל [יבמות ס"ב ע"א] שבו לכם פה
עם החמור עם הדומה לחמור. שאין כונתם לבאר מלת עם כמלת עם בפתי"ח. רק דדייקו

סדר ברכה אחרונה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, על

על א' מחמשת מיני דגן:

המחיה ועל
הפלפלה,

על פירות משבעת המינים:

העץ ועל פרי
העץ,

על היין:

הגפן ועל פרי
הגפן,

ועל תנובת השדה, ועל ארץ חמדה טובה ורחבה, שרצית
והנחלת לאבותינו, לאכול מפריה ולשבע מטובה. רחם
נא, יי אלהינו, על ישראל עמך, ועל ירושלים עירך,
ועל ציון משכן כבודך, ועל מזבחך, ועל היכלך. ובנה
ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו, והעלנו לתוכה,
ושמחנו בבנינה, ונאכל מפריה ונשבע מטובה, ונברכה
עליה בקדשה ובטהרה.

ורצה והחליצנו ביום השבת הזה.

בשבת

וזכרנו לטובה, ביום ראש החדש הזה.

בראש חדש

ושמחנו ביום חג המצות הזה.

בפסח

ושמחנו ביום חג השבעות הזה.

בשבועות

מדכ' עם החמור ולא את החמור ש"מ שיש להם שתוף כוחני לחמור שהן דומין ממש
לחמור. אך במס' כתובות [ק"א ע"א] נראה דדריש לה כמו עם דאיתא התם נאמר כאן
לעם עליה ונאמר להלן עם החמור עם הדומה לחמור:

בסוכות

וְשִׁמְחָנוּ בְּיוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה.

בשמע"צ ושמח"ת וְשִׁמְחָנוּ בְּיוֹם הַשְּׂמִינִי חַג הָעֲצֵרֶת הַזֶּה.

בראש השנה וְזָכְרָנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזִּכְרוֹן הַזֶּה.

כִּי אַתָּה יי טוֹב וּמִטֵּיב לְכָל, וְנוֹדָה לָךְ עַל הָאָרֶץ

על היין:

וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן.*

בְּרוּךְ אַתָּה יי, עַל

הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי

הַגֶּפֶן.*

(אם היין מארץ ישראל

אומר: וְעַל פְּרֵי גִפְנָה).

על פירות משבעת המינים:

וְעַל הַפֵּרוֹת.* בְּרוּךְ

אַתָּה יי, עַל הָאָרֶץ

וְעַל הַפֵּרוֹת.*

(אם הפרי גדל בארץ ישראל

אומר: וְעַל פִּירוֹתֶיהָ).

על א' מחמשת מיני דגן:

וְעַל הַמַּחֲיָה.

בְּרוּךְ אַתָּה יי, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמַּחֲיָה.

אחר שאר אוכלין ומשקין:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא נַפְשוֹת רַבּוֹת

וְחִסְרוֹנָן, עַל כָּל מָה שֶׁבָּרָא(ת) לְהַחֲיוֹת בָּהֶם נֶפֶשׁ כָּל חַי.

בְּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים.

בורא נפשות רבות וחסרונם. נפש הוא לשון נפש החיים ונפש השתוקקות כמו אין נפשי בעם הזה. והוא ית' ברא נפשות רבות וכל נפש ונפש מתאוה לענינים אחרים. וברא חסרונם למלאות חסרונם בכל אשר יתאוו היינו גם בענינים המותר' יותר על ענינים הכרחים שברא להחיות בהם נפש כל חי.

נוסף ע"ז בורא גם חסרונ' בכל אשר יתאוו מותרות. ויתכן עוד שסדר קיומו של עול' הוא הצומח ניזון ומתקיי' מהדומם. והחי מהצומח והמדבר ניזון מהחי. והוא בורא נפשות רבות מסוגים הללו. וחסרונם של כל אחד הטיל על כל מה שברא על שאר הברואי'.

להחיות באותן הברואים את הנפשות האחרות שברא:

זימון לסעודת ברית מילה

המזמין אומר: רבּוּתִי, נִבְרָךְ.

המסובים עונים: יְהִי שֵׁם יי מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

והמזמין חוזר: יְהִי שֵׁם יי מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

נֹדָה לְשִׁמְךָ בְּתוֹךְ אֱמוּנִי,	בְּרוּכִים אַתֶּם לֵי,
בְּרִשּׁוֹת אֵל אִיּוֹם וְנוֹרָא,	מִשְׁגֵּב לְעֵתוֹת בְּצָרָה,
אֵל נֶאֱזָר בְּגִבּוֹרָה,	אֲדִיר בְּמָרוֹם יי.
נֹדָה לְשִׁמְךָ בְּתוֹךְ אֱמוּנִי,	בְּרוּכִים אַתֶּם לֵי.
בְּרִשּׁוֹת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה,	טְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה,

נודה לשמך בתוך אמוני. ברוכים אתם לה'. אנחנו נודה לברך לשמך על הטוב שעשית בתוך אמוני. שכל רואיהם אומרים להם ברוכים אתם לה' מהטוב שמטיב עמכם. ברשות אל איום ונורא. איום הוא אימה מיראת העונש. ונורא מיראת הרוממות כמבואר באבות [פירוש דובר שלום פ"ו מ"ו]. והנה ההנהגה בכללה הוא בשלשה סוגים. מהמערכה. ומהטבע. ולמעלה מהם. ובכל אלה השלשה איום ונורא הוא ית'. נגד המערכה המתיחסת אל הזמן הוא משגב לעתות בצרה. וכנגד כוחי הטבע הוא אל נאזר בגבורה. ובמה שלמעלה מהם אדיר במרום ה':

ברשות התורה הקדושה. טהורה היא וגם פרושה. ציוה לנו משה מורשה. משה עבד ה'. התורה היא קדושה ונעלמת בכונותיה הפנימיות. והיא גלויה ומפורשת מצד המצות המעשיות. והסבה לזה שמקורה מה' שהוא הקדוש לכן יש בה קדושה נעלמת. וניתנה ע"י משה לכן יש בה ענינים מפורשים. זהו ברשות התורה הקדושה שהיא נעלמת. וכמ"כ טהורה היא וגם פרושה שמפורשת בחלקי המעשה. והסבה לשניהם לפי שציוה לנו משה מורשה לכן היא פרושה. ולפי שמשוה עבד ה' שמקור' מן השם הקדוש לכן היא קדוש' ונעלמ':

צוה לנו מזרשה, משה עבד יי.
 נודה לשמך בתוך אמוני, ברוכים אתם ליי.
 ברשות הכהנים והלויים, אקרא לאלהי העבריים,
 אחודנו בכל איים, אברכה את יי.
 נודה לשמך בתוך אמוני, ברוכים אתם ליי.
 ברשות מרגן ורבותי, אפתחה בשיר פי ושפתי,
 ותאמרנה עצמותי, ברוך הבא בשם יי.
 נודה לשמך בתוך אמוני, ברוכים אתם ליי.

ברשות מרגן וכו'

כשמוע המזמן אל "בעניי אלהים ואדם" יאמר:

הרחמן הוא יברך אבי הילד ואמו, ויזכו לגדלו ולחנכו
 ולחכמו, מיום השמיני והלאה ירצה דמו, ויהי יי אלהיו
 עמו.

הרחמן הוא יברך בעל ברית המילה, אשר שש לעשות
 צדק בגילה, וישלם פגלו ומשכרתו כפולתו, ויתנהו

מיום השמיני והלאה ירצה דמו. ויהי ה' אלהיו עמו. איתא במ"ר [לך לך פרשה מ"ו]
 אם אתם מקיימין מצות מילה אתם מקיימין אלהותי. ואיתא בי"ד סי' רס"ב דאם מלו
 בלילה או בתוך שמנה צריך להטיף ממנו דם ברית ביום השמיני. זהו מיום השמיני והלאה
 ירצה דמו אף כשנימול תוך זמנו. נרצה בהטפת דמו משמיני והלאה. כמו במילה בזמנה
 שמקבל אלהותו. כן יהי ה' אלהיו עמו: [ובפתשגן הדת פרשת לך לך כותב רבינו - במ"ר
 אם מקבלין בנין את המילה הם מקבלין אלהותי דרך רמז אלהיים אלה"י ישראל"ל עוש"ה
 נפלאות ס"ת מילה]

אשר שש לעשות צדק בגילה. וישלם פעלו ותהי משכורתו ככולה ויתנהו למעלה למעלה.
 אמרו חז"ל [שבת ק"ל ע"א] מצוה שקבלו עליהם בשמחה עדיין עושין אותה בשמחה זו
 מצות מילה. זהו אשר שש לעשות צדק של המילה בגילה ושמחה. לכן ישלם ה' פעלו על

לְמַעַלָּה לְמַעַלָּה.

הֶרְחַמְן הוּא יְבָרֵךְ רֶךְ הַנִּמּוֹל לְשִׁמּוֹנָה, וַיְהִי יָדָיו וְלָבו
לְאֵל אֱמוּנָה, וַיִּזְכֶּה לְרֵאוֹת פָּנֵי הַשְּׂכִינָה, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
בַּשָּׁנָה.

הֶרְחַמְן הוּא יְבָרֵךְ הַמֶּל בְּשֵׁר הָעֶרְלָה, וּפָרַע וּמָצִין דָּמִי
הַמִּילָה, אִישׁ הִירָא וְרֶךְ הַלֵּבב עֲבוֹדָתוֹ פִּסּוּלָה, אִם שְׁלֹשׁ
אַלָּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ.

הֶרְחַמְן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים, בְּזִכּוֹת חֲתָן
לְמוֹלוֹת דָּמִים, לְכִשֹּׁר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת וְנַחוּמִים, לָעַם אֶחָד
מְפֹרָד וּמְפָרֵד בֵּין הָעַמִּים.

גוף המצוה. ותהי משכורתו כפולה על השמחה אשר שש לעשות צדיק בגילה. ומליצת
למעלה מעלה באבנו בתורה. שהוראת מעלה הוא על ענין שהוא למעלה מן הנמוך ממנו.
עכ"ז יתכן שיהי' עוד גבוה ומעלה הימנו. אך מה שהוא בתכלית הגובה שאין עוד למעלה
הימנו הוא מתואר בתואר למעלה למעלה שהוא למעלה על הגבוה שלמעלה:
ויהיו יָדָיו וְלָבו לְאֵל אֱמוּנָה. כשרון הענין כשהוא בשלימות המעשה והמחשבה. זהו ויהיו
יָדָיו וְלָבו כח המעשה שבידיו. ולבו כח המחשבה שבלבו. לאל אמונה:
איש הירא ורך הלבב עבודתו פסולה. לא מצד המורך והיראה רק מצד שבסבת המורך
והיראה שלש אלה לא יעשה לה כראוי:

ישלח לנו משיחו הולך תמים. בזכות חתן למולות דמים. ע"ד שנ' [זכריה ט', ט'] הנה
מלכך יבא לך וגו' גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו. ואחז המליצה
הולך תמים לפי שנא' במילה [בראשית י"ז, א'] התהלך לפני והיה תמים:

הַרְחָמָן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ כֶּהֱנָן צֶדֶק אֲשֶׁר לָקַח לְעֵלָם, עַד הוֹכֵן כְּסָאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ וַיְהֵלֶם, וַיֵּלֶט פָּנָיו בְּאֲדָרְתוֹ וַיִּגְלֵם, בְּרִיתִי הֵיחָה אֶתוֹ הַחַיִּים וְהַשְׁלֹם.

וממשיכים "הרחמן" וכו'

ישלח לנו כהן צדק אשר לוקח לעילום וכו' בריתי היתה אתו החיים והשלום. הפייטן יסד דבריו ע"פ דאיתא בפסיקתא [עי' בילקו"ש מלכים א' רמז ר"ט] את מוצא שני נביאים עמדו להם לישראל משבטו של לוי משה ראשון ואליהו אחרון וכו' הרי שמחסו לאלהו משבט לוי לכן מכנהו כאן כהן צדק. ומתארו בריתי היתה אתו החיים והשלום דנא' במלאכי [ב', ה] בשבט לוי. וכן מפורש במס' ב"מ [ק"ד ע"ב] ולאו כהן הוא מר. אך בא"ר איתא [פרשה י"ח ועי' בילקו"ש מלכים א' רמז ר"ח] נחלקו בבהמ"ד אלו אומרי' אליהו הוא משל גד ואלו אומרים שהוא משל בנימין א"ל רבותי למה אתם חולקים עלי אני מבני בניו של רחל אמרו לו ולאו כהן אתה ולא כן אמרת להצרפית עשה לי משם עוגה קטנה א"ל אותו תינוק משיח בן יוסף הוא ורמז רמזתי לו שאני יורד תחלה לבבל ואח"כ יבא משיח. הרי שלא כהן ולא היה משבט לוי. יעו"ש. והמה מדרשות חלוקות. ויתכן דמכנהו כהן משבט לוי לפי שאמרו חז"ל [ילקו"ש פנחס רמז תשע"א] פנחס זה אליהו ומצד נשמות פנחס הוא כהן משבט לוי:

ומה שסידר הפייטן הרחמן של אליהו אחרי הרחמן של משיח. ומודעת שאלהו יבוא קודם משיח. יתכן דהפייטן סידר ע"פ דאיתא במס' סוכה [נ"ב ע"ב] מאן נינהו שמנה נסיכי אדם. אדם, ישי, שאול, ושמואל, עמוס, וצפני, צדקיה, משיח, ואליהו. חשיב משיח קודם לאלהו. אך בעין יעקב הגי' בהיפך אליהו ומשיח יע"ש. והיה נראה לומר לפי שיבואו שני משיחים. בן יוסף ובן דוד יתכן שיבא אליהו אחר משיח בן יוסף וקודם משיח ב"ד. אך לפי מה דאיתא בא"ר מבואר דיבא קודם משיח בן יוסף. וגם בזה יש להעיר דכאן מכנה את אליהו בשם כהן צדק. ובמס' סוכה [שם] קחשיב ארבעה חרשים משיח ב"ד, ומשיח בן יוסף, אליהו, וכהן צדק, הרי דאליהו אינו כהן צדק ואשר יתכן לומר בזה עפ"י דאיתא במדרש שו"ט [מ"ג, ובילקוט מלאכי רמז תקצ"ה] אמרו ישראל בגאול' ראשונה כ' שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו שלח לו אף שנים כנגדם וכו' אמר הב"ה הנני משלח שני' הנני שולח לכם את אליה הנביא הרי אחד. והשני הן עבדי אתמך בו בחיירי רצתה נפשי. הרי שמלבד אליהו יבוא עוד בחר ה' נגד אהרן. ואם אמנם כי נעלם ממנו מי הוא יתכן לומר עפ"י דאיתא בתרגום יונתן על מאמר שלח נא ביד תשלח [שמות ד', י"ג] הוא פנחס כהנא דעתידי למיתי בסוף יומיא. והוא השני. ולפ"ז הכל על נכון דבתחלה חשיב ישלח לנו משיחו ואח"ז ישלח לנו כהן צדק הוא פנחס דאיתי בסוף יומיא אחר משיח אשר לוקח לעילום שנתגלגל באלהו. בריתי היתה אתו החיים והשלום ע"ד שנאמר [במדבר כ"ה, י"ב] הנני נותן לו את בריתי שלום. וכמו ששלום הוא ברכה אחרונה בברכת כהנים ובתפלת י"ח כן יבא הכהן צדק באחרונה:

